PL ISSN 1429-8627

AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

PROFESOR

RYSZARD PRZEWĘDA

DOKTOR HONORIS CAUSA
AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE

KRAKÓW 2002

PL ISSN 1429-8627

AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

PROFESOR

RYSZARD PRZEWĘDA

DOKTOR HONORIS CAUSA
AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE

KRAKÓW 2002

Adres Redakcji: al. Jana Pawła II 78, 31 – 571 Kraków

ISBN 83-89121-15-8

Opracowanie typograficzne i łamanie: *Zdzisław J. Przybyło*
Druk: Dział Poligrafii AWF Kraków
Zam. 114/2002, nakład 150 egz.

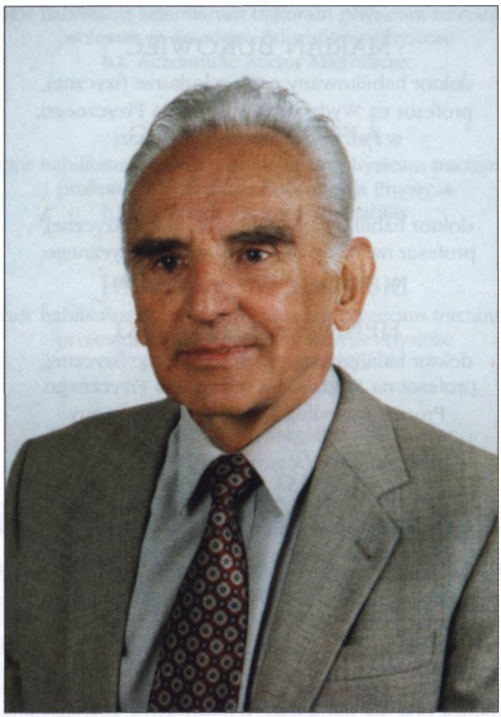

Profesor Ryszard Przewęda należy do najwybitniejszych postaci w środowisku naukowym kultury fizycznej. W bieżącym roku obchodzi 50-lecie pracy naukowej, pedagogicznej i organizacyjnej. Jest autorem wielu prac oryginalnych i krytycznych syntez. Swoimi badaniami na temat rozwoju somatycznego i motorycznego wybitnie wzbogacił wiedzę z tego zakresu, przyczyniając się do umocnienia tożsamości poznawczej nauk o kulturze fizycznej. Dwie kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN. Przez wiele lat wchodził w skład zarządu Światowej Federacji Wychowania Fizycznego, która nadała Mu tytuł członka honorowego. Jest człowiekiem o najwyższym autorytecie moralnym i intelektualnym oraz wyjątkowej wrażliwości, tolerancji i kulturze.

AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

Działając z upoważnienia Senatu
w dniu 22 lutego Roku 2001

My

MARIAN BUKOWIEC
doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej,
profesor na Wydziale Wychowania Fizycznego,
w tym czasie Rector Magnificus

JERZY CEMPLA
doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej,
profesor na Wydziale Wychowania Fizycznego,
w tym czasie Dostojny Dziekan

HENRYK GRABOWSKI
doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej,
profesor na Wydziale Wychowania Fizycznego,
Promotor według zwyczaju ustanowiony

Znakomitemu Uczonemu i Wychowawcy

RYSZARDOWI PRZEWĘDZIE

Profesorowi zwyczajnemu Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie,

wykładowcy wyższych uczelni w kraju i za granicą, wieloletniemu przewodniczącemu Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej Polskiej Akademii Nauk, członkowi międzynarodowych stowarzyszeń i organizacji naukowych, współtwórcy nauk o kulturze fizycznej, wybitnemu badaczowi uwarunkowań rozwoju somatycznego i motorycznego oraz możliwości ich kształtowania przez aktywność ruchową, autorowi cenionych w kraju i za granicą prac na ten temat, wychowawcy licznego grona pracowników nauki, człowiekowi o najwyższym autorytecie moralnym i intelektualnym oraz wyjątkowej wrażliwości, tolerancji i kulturze, nadaliśmy miano i zaszczytne godności, uprawnienia i przywileje

DOKTORA HONORIS CAUSA
NAUK O KULTURZE FIZYCZNEJ

Dla potwierdzenia tego stanu rzeczy kazaliśmy ten oto Dyplom opatrzyć pieczęcią Akademii Wychowania Fizycznego.

Dane w Krakowie, dnia 5 października Roku 2001

JERZY CEMPLA
w tym czasie Dostojny Dziekan

HENRYK GRABOWSKI
Promotor według zwyczaju ustanowiony

MARIAN BUKOWIEC
w tym czasie Rector Magnificus

QUOD FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT
ACADEMIA EDUCATIONIS PHYSICAE CRACOVIENSIS
NOMINE BRONISLAI CZECH ORNATA

die 22 mensis Februarii anno bis millesimo primo
ex auctoritate Senatus

Nos

MARIANUS BUKOWIEC
doctor habilitatus scientiarum culturam physicam tractantium
professor in Facultate Educationis Physicae
h.t. Academiae Rector Magnificus

et

GEORGIUS CEMPLA
doctor habilitatus scientiarum culturam physicam tractantium
professor in Facultate Educationis Physicae
h.t. Facultatis decanus spectabilis

et

HENRICUS GRABOWSKI
doctor habilitatus scientiarum culturam physicam tractantium
professor in Facultate Educationis Physicae
promotor rite constitutus

in

virum doctissimum et magistrum optimum

RICHARDUM PRZEWĘDA

professorem ordinarium Academiae Educationis Physicae Varsaviensis,

qui et in nostris scholis superioribus et apud exteros iuvenes docuit, qui Consilio Scientiarum Culturam Physicam tractantium Academiae Scientiarum Polonae multos annos summa cura ac sapientia praefuit, qui a multis societatibus scientificis internationalibus socius est ascitus, qui ad scientias culturam physicam tractantes promovendas plurimum contulit, qui optime explicavit, qua ex re progressus somaticus et motorius dependeret et quatenus per activitatem physicam augeri posset, qui opera multa eas res tractantia scripsit, quae in partia nostra et peregre summi aestimantur, qui denique vir est summis virtutibus mentis animique, praeditus, inter quas tolerantia comitasque praeclara splendet

SCIENTIARUM CULTURAM PHYSICAM TRACTANTIUM DOCTORIS HONORIS CAUSA

nomen et dignitatem, iura et privilegia contulimus atque in eius rei fidem
hasce litteras, Academiae nostrae sigillo munitas, sanciendas curavimus.

Dabamus Cracoviae, die quinta mensis Octobris anno bis millesimo primo

GEORGIUS CEMPLA
h.t. decanus spectabilis

HENRICUS GRABOWSKI
promotor rite constitutus

MARIANUS BUKOWIEC
h.t. academiae Educationis Physicae
Rector Magnificus

Warszawa, 15. 05. 2000 r.

Na ręce Przewodniczącego Senatu
Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie
Jego Magnificencji Rektora
Prof. dr hab. Mariana Bukowca

Niżej podpisani zwracają się z uprzejmą prośbą o rozważenie kandydatury prof.dr hab. Ryszarda Przewędy do zaszczytnego tytułu doktora honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie.

Profesor Przewęda, uczeń i współpracownik Zygmunta Gilewicza, należy do najwybitniejszych postaci w środowisku naukowym kultury fizycznej, co potwierdzają rankingi. Jest autorem wielu cytowanych prac oryginalnych oraz krytycznych syntez. Naukom o kulturze fizycznej poświęcił się wyłącznie i z przekonaniem o powadze sprawy. Ponad pół wieku pracuje w macierzystej warszawskiej AWF wzorowo pełniąc obowiązki dydaktyczne i organizacyjne. Tutaj też doktoryzował się i habilitował. Przez dwie kadencje przewodniczył Komitetowi Nauk o Kulturze Fizycznej PAN, a czynił to znakomicie i z wielkim zaangażowaniem. Godnie też reprezentował naukę polską na gruncie międzynarodowym.

Dodajmy do tego cechy osobowe naszego Kandydata: kulturę najwyższej klasy,imponującą erudycję, twórczą inteligencję, życzliwość dla ludzi i szczery demokratyzm.

Z niniejszą prośbą występujemy nie informując o tym prof. Przewędy.

Z poważaniem

Prof. Maciej Demel, doktor h.c. AWF w Krakowie

Prof. Roman Trześniowski, doktor h.c. AWF w Warszawie

Prof. Tadeusz Ulatowski, doktor h.c. AWF we Wrocławiu

PRZEMÓWIENIE JM REKTORA PROFESORA MARIANA BUKOWCA PODCZAS INAUGURACJI ROKU AKADEMICKIEGO 2001/2002

(fragment wystąpienia)

Drodzy i Dostojni Goście, Wysoki Senacie, Szanowni Państwo!

Nasza dzisiejsza uroczystość inauguracji nowego roku akademickiego ma szczególny i podniosły charakter i to z dwóch powodów. Powód pierwszy, to fakt, że po raz trzeci w historii naszej Uczelni nadamy godność doktora honoris causa. Dziś otrzyma ją Prof. dr hab. Ryszard Przewęda. Pana Profesora, a także towarzyszących Mu: rodzinę i przyjaciół witam jak najserdeczniej w murach naszej Uczelni.

Powodem drugim jest to, że w trakcie rozpoczynającego się roku akademickiego na wiosnę, 17 maja 2002 roku upłynie 75 lat od dnia, w którym Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego jednomyślnie zatwierdził wniosek Rady Wydziału Lekarskiego w sprawie utworzenia Studium Wychowania Fizycznego. Powołaliśmy już Komitet Organizacyjny i podjęliśmy przygotowania do tego Jubileuszu.

Dostojni Goście, Szanowni Państwo

Najwyższe akademickie wyróżnienie, jakim jest godność doktora honoris causa, nadaje się osobom zasługującym na wyjątkowe uznanie nie tylko z uwagi na wybitne osiągnięcia naukowe czy artystyczne, ale także za różnorodną działalność organizacyjną, za dążenie do urzeczywistniana wartości, za trud wielkiej pracy i niekwestionowaną postawę moralną.

Pan Profesor Ryszard Przewęda spełnia te warunki i dziś nadając mu godność doktora honoris causa krakowskiej Akademii Wychowania Fizycznego wyrażamy Mu najwyższe uznanie i głęboki szacunek.

OPINIA

SENATU AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO IM. EUGENIUSZA PIASECKIEGO W POZNANIU Z DNIA 28 LISTOPADA 2000R. W SPRAWIE WNIOSKU O NADANIE PRZEZ AWF W KRAKOWIE PANU PROFESOROWI RYSZARDOWI PRZEWĘDZIE TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA

Po zapoznaniu się z wnioskiem przekazanym przez Rektora AWF w Krakowie i stanowiskiem Komisji Senackiej AWF w Krakowie w sprawie wniosku o nadanie tytułu doktora honoris causa Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie Panu Profesorowi Ryszardowi Przewędzie oraz charakterystyką Jego osoby i dorobku, Senat Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu z całą mocą popiera wniosek w tej sprawie.

Członkowie Senatu AWF doceniają duży wkład Pana Profesora Ryszarda Przewędy w rozwój nie tylko Jego macierzystej Uczelni, ale także Jego wpływ na całe środowisko związane z kulturą fizyczną.

Profesor R. Przewęda prowadził wieloletnie badania na temat sprawności fizycznej młodzieży polskiej, jest też autorem i współautorem przekładów literatury światowej w zakresie motoryki.

Działalność Profesora R. Przewędy może być przykładem życia człowieka twórczego, zaangażowanego zarówno w pracę zawodową, jak i społeczną.

Profesor R. Przewęda jest nie tylko wybitnym naukowcem, ale również autorytetem intelektualnym, wzorem osobowym dla współpracowników i uczniów, szanowanym wychowawcą młodzieży i wielu pokoleń studentów.

Nadanie tytułu doktora honoris causa będzie potwierdzeniem i wyrazem uznania Jego wyjątkowych naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych zasług.

Rektor

prof. dr hab. med. *Jerzy Smorawiński*

OCENA

DOROBKU NAUKOWEGO I DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZEGO PANA PROFESORA DOKTORA HABILITOWANEGO RYSZARDA PRZEWĘDY, W ZWIĄZKU Z WNIOSKIEM SENATU AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE Z DNIA 19 PAŹDZIERNIKA 2000 ROKU, W SPRAWIE NADANIA TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA

Działalność naukowa i dydaktyczno wychowawcza Profesora Ryszarda Przewędy jest ściśle związana z Jego bogatym życiorysem zawodowym i nieustającą aktywnością na polu badawczym, co sprawia, że pozostaje On ciągle w pełni sił twórczych, nadal pomnaża i pogłębia osiągnięty już dorobek naukowy.

Profesor Ryszard Przewęda urodził się w 1926 roku. W latach 1947-1951 studiował na Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, dyplom magistra wychowania fizycznego uzyskał w 1952 roku. Stopień naukowy doktora nauk wychowania fizycznego nadała Mu w 1961 roku Rada Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej pt. *Postawa ciała młodzieży szkolnej niektórych regionów Polski na podstawie badań przekrojowych z roku 1952.* W roku 1968 powołany został na stanowisko docenta, a stopień naukowy doktora habilitowanego nauk wychowania fizycznego w zakresie teorii wychowania fizycznego nadała Mu Rada Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie w 1986 roku na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej pt. *Uwarunkowania poziomu sprawności fizycznej polskiej młodzieży szkolnej.* W roku 1989 nadano Mu tytuł naukowy profesora nauk o kulturze fizycznej.

Bezpośrednio po ukończeniu studiów (od września 1951 r.) rozpoczął pracę jako asystent w Zakładzie Teorii Wychowania Fizycznego AWF w Warszawie. W tej Uczelni pracuje nieprzerwanie do dnia dzisiejszego, a więc prawie 50 lat, będąc nauczycielem akademickim, który przeszedł kolejne szczeble awansu zawodowego: od asystenta, poprzez adiunkta i docenta do profesora zwyczajnego.

Działalność naukowa Profesora Ryszarda Przewędy koncentrowała się na badaniu rozwoju osobniczego człowieka ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju somatycznego i motorycznego oraz możliwości jego stymulowania poprzez aktywność ruchową.

Ujmując chronologicznie należy powiedzieć, iż rozpoczął od badań nad ontogenetycznymi przemianami w postawie ciała młodzieży i możliwościami jej korekty oraz profilaktyki w fazie dzieciństwa i młodości. W tym zakresie osiągnięcia Kandydata są – moim zdaniem – wysokie. Zaakcentować należy pionierską intencję tych badań prowadzonych w obrębie populacji młodzieży polskiej głównie w dwóch pierwszych dekadach po II wojnie światowej. Podkreślić należy także priorytet obserwacji ciągłej, która ukazuje dynamikę i tendencje zachodzących zmian, a także obszerny zakres korelacyjny z uwzględnieniem licznych uwarunkowań przyrodniczych i społecznych. Prace z tego obszaru np.: *Postawa ciała młodzieży szkolnej niektórych regionów Polski* (1963) w sposób istotny wzbogacają literaturę przedmiotu, a publikacja pt. *Przegląd ważniejszych metod postawy ciała człowieka* (1962), zawierająca pełny, krytyczny przegląd metod badania postawy ciała, do dziś stanowi przewodnik warsztatowy dla badaczy. W sumie prace te po dzień dzisiejszy wywierają wpływ na praktykę profilaktyczną i korekcyjną, zawierając w sobie duże wartości poznawcze.

W dalszych latach Profesor Ryszard Przewęda rozszerzył pole penetracji naukowej na ontogenezę człowieka oraz wpływ aktywności fizycznej na rozwój osobniczy ze szczególnym uwzględnieniem sfery ruchowej. Badania z tego zakresu wymagały zajęcia się, niejako po drodze, metodami oceny procesów wzrastania i dojrzewania, oceną sprawności i wydolności fizycznej, ewaluacją oddziaływań pedagogicznych, a także procedurami kształcenia w wychowaniu fizycznym, przede wszystkim nauczaniem motorycznym. Prace te miały związek z pedagogicznym procesem wychowania fizycznego, rozwijały się bowiem na pograniczu nauk przyrodniczych i pedagogicznych, co jest charakterystyczne dla teorii wychowania fizycznego, którą Ryszard Przewęda reprezentuje.

Dysponując bogatym materiałem faktograficznym Kandydat opublikował w 1973 roku (II wydanie 1981) monografię pt. *Rozwój somatyczny i motoryczny*. Jest to kompendium wiedzy współczesnej z systemem odniesień do praktyki monitorowania rozwoju a także wychowania fizycznego, higieny i wychowania zdrowotnego. Szczególnie wysoko oceniam walory merytoryczne i dydaktyczne tej pracy, co znajduje odzwierciedlenie w jej funkcjonowaniu jako lektury obowiązkowej w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych. Drugą pozycją z tego zakresu jest współtłumaczona przez Kandydata w latach sześćdziesiątych *Motoryczność ludzka* Kurta Meinela, która na gruncie polskim utorowała drogę antropomotoryce. Mając już na swym koncie wiele publikacji oryginalnych, naświetlających różne szczegółowe zagadnienia Kandydat opublikował prace pt.: *Uwarunkowania poziomu sprawności fizycznej młodzieży szkolnej* (1985) oraz *O społecznych uwarunkowaniach sprawności fizycznej* (1992) na podstawie badań o ogólnopolskim zasięgu, co było przedsięwzięciem pionierskim zważywszy, iż dotychczasowa

wiedza na ten temat oparta była na wynikach badań regionalnych i skromnym liczebnie materiale badawczym. Warto podkreślić, że doświadczenia badawcze zdobyte na populacji szkolnej przeniósł Kandydat na przedszkole, stanowiące pierwszy szczebel wychowania instytucjonalnego, w tym rozwoju motoryki. Prace te oparte są na rzadko podejmowanej na tym gruncie procedurze badań ciągłych. Obudowane są one oryginalnymi hipotezami badawczymi, bogactwem skojarzeń i ujęć oraz interpretacji zjawisk. Znajdujemy w nich również aktualne po dzień dzisiejszy cenne wskazówki dla praktyki, np. w sprawie uwzględnienia specyfiki wychowania fizycznego dziewcząt, a także pilnej potrzeby i sposobów wyrównywania poziomu kulturowego różnych środowisk zważywszy, iż różnice w sferze świadomości i obyczaju są niemniej ważne niż różnice społeczno-ekonomiczne.

Duży dorobek posiada także Ryszard Przewęda w zakresie problematyki nauczania ruchu. Tematyka z tego zakresu wiąże wychowanie fizyczne ze sportem. Dlatego też Kandydat należy do zwolenników harmonijnego łączenia teorii wychowania fizycznego z teorią sportu. Rolę tę pełni w sposób kompetentny i odpowiedzialny. Stąd wyłania się kolejne pole badań, odnoszące się do wczesnej specjalizacji sportowej, klas i szkół sportowych. Doceniając w pełni kształcący i wychowawczy potencjał sportu w procesach rozwojowych i edukacyjnych, Kandydat dostrzega źródła kontrowersji i te dyskusyjne problemy poddaje obserwacji. Znajduje to odzwierciedlenie między innymi w takich pozycjach, jak: *Klasy sportowe w polskich szkołach* (1978) oraz *Współpraca klubów sportowych ze szkołami* (1982). Dzięki badaniom własnym i przez siebie inspirowanym, a także odniesieniom do literatury obcej, analizy Kandydata są pogłębione, a wnioski konkretne i stale aktualizowane. Potwierdzeniem tych racji było powierzenie Mu napisania rozdziału o sporcie dziecięcym i młodzieżowym do pierwszego polskiego podręcznika teorii sportu.

W dalszych etapach swej drogi naukowej Ryszard Przewęda zajął się pokoleniowymi zmianami polskiej młodzieży w rozwoju somatycznym i sprawności fizycznej. Zaowocowało to zapoczątkowaniem powtarzanych co dekadę badań populacyjnych i śledzenia, w jaki sposób na kondycję fizyczną polskiej młodzieży wpływa stratyfikacja społeczna oraz stopień urbanizacji środowiska wzrastania młodych pokoleń w różnych regionach kraju. Wyniki uzyskane na podstawie przeprowadzonych badań umożliwiły w kolejnych dziesięcioleciach ocenę kondycji fizycznej polskiej młodzieży w wieku szkolnym (7-19 lat). Kondycję fizyczną traktuje Autor jako wyraz pozytywnego zdrowia fizycznego młodych generacji polskiego społeczeństwa. Ukazało się kilkanaście publikacji poświęconych tej tematyce, wśród nich między innymi: *Sprawność fizyczna-polskiej młodzieży w świetle badań z roku 1989* (1996), *Physical Fitness in Polish Children and Adolescents* (1996), *Stan zdrowia polskiej młodzieży* (1997), *Sprawność i wydolność fizyczna jako*

pozytywne mierniki zdrowia (1997), *Promocja zdrowia przez wychowanie fizyczne* (1999).

Prace Kandydata wyróżnia wysoki poziom merytoryczny wzrastający w miarę zdobywania przez Niego nowych doświadczeń. Posiadają one dużą wartość odkrywczą, wnoszą nowe, oryginalne dane z implikacjami praktycznymi do wykorzystania i popularyzowania. Cały jego dorobek charakteryzuje rzetelność, trafny dobór cech pomiarowych, rzeczowa interpretacja uzyskanych wyników badań, poprawność wysuwanych wniosków, a także aktualność problematyki badawczej.

Na tle dokonanej analizy dorobku naukowego Profesora Ryszarda Przewędy wyrażam przekonanie, iż we wszystkich obszarach działalności naukowej osiągnięcia Kandydata są wybitne i lokują Go w gronie czołowych polskich uczonych.

W kontekście tak widzianego meritum naukowego dorobku Kandydata warto podkreślić też jego stronę ilościową. Z łącznej liczby około 250 publikacji, blisko 200 ukazało się po uzyskaniu statusu samodzielnego pracownika nauki. Dorobek ten ujawnia całą gamę gatunków wypowiedzi – od stricte naukowych po popularne. Dominują jednakże oryginalne prace badawcze i monografie publikowane w recenzowanych wydawnictwach o zasięgu krajowym i międzynarodowym (np. „Nauka Polska", „Roczniki Naukowe", „Studia i Monografie", „Current Research in Sports Sciences"). Około 40 publikacji ukazało się w językach obcych: angielskim, niemieckim, rosyjskim, francuskim, bułgarskim. Dobrą znajomością języków służy też Kandydat krajowemu środowisku poprzez liczne tłumaczenia, streszczenia i omówienia postępów nauki światowej.

Oprócz badań własnych Ryszard Przewęda pełnił także rolę inspiratora i koordynatora zbiorowych przedsięwzięć badawczych. W latach 1981-1985 był organizatorem zespołów badawczych w programie badań węzłowych oraz w resortowych i uczelnianych projektach badawczych. W latach 1986-1990 kierował grupą tematyczną w Centralnym Programie Badań Podstawowych 08.16. Pokłosiem prowadzonych wówczas badań były między innymi 4 rozprawy habilitacyjne i 6 prac doktorskich z zakresu nauk o kulturze fizycznej. W latach 90. prowadził badania, na które uzyskał trzy granty KBN oraz jeden zamówiony projekt badawczy. Jest promotorem 17 rozpraw doktorskich, w tym 5 prac zagranicznych nauczycieli akademickich z uniwersytetów: w Atenach (1), w Sarajewie (1), w Bagdadzie (2) i w Trypolisie (1), bronionych w warszawskiej AWF. Kandydat jest też wysoko ceniony na gruncie krytyki naukowej, czego wyrazem jest częste powoływanie Go – nie tylko przez własną Uczelnię – na recenzenta rozpraw doktorskich, rozpraw habilitacyjnych i dorobku do tytułu naukowego profesora. Pracuje także na polu wydawniczym, będąc członkiem różnych redakcji i kolegiów redakcyjnych. Przez 20 lat był członkiem kolegium redakcyjnego miesięcznika „Kultura Fizyczna", przez wiele

lat członkiem kolegium redakcyjnego kwartalnika „Wychowanie Fizyczne i Sport" oraz członkiem rady programowej wydawnictwa „Sport i Turystyka". Redagował kilkanaście naukowych druków zwartych. Powoływano Go do ciał opiniodawczych w kilku resortach, co niewątpliwie było wyrazem uznania dla Jego pozycji naukowej w kraju.

Profesor Ryszard Przewęda działał na rzecz polskich nauk o kulturze fizycznej, jako ich reprezentant i propagator, w ramach innych dyscyplin naukowych w Polsce. W latach 1981-1990 był sekretarzem naukowym, a następnie (1990-1999) przewodniczącym Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN. Z tej racji kilkakrotnie przedstawiał naukowe problemy kultury fizycznej na plenarnych zebraniach Wydziału Nauk Medycznych PAN, wygłaszał referaty naukowe na zgromadzeniu ogólnym PAN. Był członkiem Komisji Norm Rozwojowych przy Komitecie Rozwoju Człowieka PAN. Pełnił funkcję przewodniczącego sekcji teorii wychowania fizycznego PTNKF, a przez dwie kadencje – funkcję wiceprzewodniczącego tego Towarzystwa. Należy także do innych towarzystw naukowych, np. Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Jego działalność obejmowała także inne obszary. Był przewodniczącym Komisji egzaminów kwalifikacyjnych I stopnia dla nauczycieli wychowania fizycznego, wiceprzewodniczącym Rady Upowszechniania Kultury Fizycznej GKKFiT, przewodniczącym Komisji Sportu Młodzieżowego PKOl, rzecznikiem dyscyplinarnym dla nauczycieli akademickich przy ministrze Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, członkiem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu.

Gęsto zapisaną kartę stanowi także działalność Ryszarda Przewędy na forum międzynarodowym. Jego kontakty z zagranicznymi ośrodkami naukowymi miały różną postać. Zaczął od tłumaczeń dzieł obcych na język polski (między innymi wspomniana już *Motoryczność ludzka* K. Meinela). Prowadził wykłady jako „visiting professor" na uniwersytetach w Grazu i Wiedniu oraz w Ostkolleg w Kolonii. Organizował w Polsce seminarium Światowej Rady Nauk o Wychowaniu Fizycznym i Sporcie (CIEPSS), w efekcie czego powołany został przez sekretariat UNESCO w skład zespołu przygotowującego program I światowej konferencji ministrów sportu i edukacji w Paryżu. Kilkakrotnie reprezentował Polskę na corocznych naradach CIEPSS. Był też członkiem grupy oceniającej referaty zgłoszone na Przedolimpijski Kongres Naukowy w Eugen, USA (1984). Pełnił funkcję recenzenta prac naukowych z zakresu kultury fizycznej, publikowanych za granicą oraz dorobku naukowego do tytułu profesora w Uniwersytecie w Ołomuńcu. Wielokrotnie uczestniczył w konferencjach i kongresach naukowych za granicą jako referent i jako przewodniczący obrad. W ciągu 19 lat był członkiem zarządu Światowej Federacji Wychowania Fizycznego (FIEP), która w 1992 roku nadała Mu tytuł członka honorowego. Biorąc tak żywy udział w międzynarodowym ruchu naukowym, nawiązując szerokie a ważne kontakty: pełnił rolę wysoce

kompetentnego łącznika nauki polskiej z nauką światową, przyczyniając się zarazem do obustronnego przepływu informacji.

Równie bogaty jak naukowy jest dydaktyczny i wychowawczy dorobek Profesora Ryszarda Przewędy. W ciągu prawie 50 lat pracy nauczycielskiej prowadził zajęcia w pełnym wymiarze i wszelkich formach dydaktyki akademickiej (wykłady, ćwiczenia, seminaria magisterskie i doktorskie na studiach stacjonarnych, podyplomowych, doktorskich) w AWF w Warszawie, w pewnym okresie w AWF w Poznaniu, przez rok w Instytucie Kultury Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego. Brał udział w kształceniu kilkudziesięciu kolejnych roczników studentów, kierował około 250 pracami magisterskimi. Imponująca jest nie tylko liczba, ale także ich poziom. Wiele prac zostało nagrodzonych, opublikowanych oraz wykorzystanych przez zainteresowane instytucje. Zajęcia dydaktyczne prowadzone przez Profesora Ryszarda Przewędę są zawsze starannie przygotowane, oparte na gruntownej i stale pogłębianej wiedzy, odznaczają się czystością i bogactwem języka. Nigdy nie zawiódł w realizacji swych obowiązków. Wszystkie te cechy sprawiły, że jest wykładowcą i doradcą często zapraszanym przez liczne instytucje krajowe oraz zagraniczne. Jego umiejętności dydaktyczne znajdują także wyraz w cyklu opracowań popularnonaukowych poświęconych informacji o postępach wiedzy, kierunkach badawczych, nowych metodach pracy w zakresie wychowania fizycznego. Posługuje się w nich językiem zwartym, naukowym, a zarazem niezmiernie żywym, interesującym i przekonującym, co powoduje szybkie nawiązywanie kontaktów z czytelnikiem.

W Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie pełnił też wiele ról wychowawczych: opiekuna roku, kuratora domu studenckiego, opiekuna koła naukowego, którego członkowie odnosili sukcesy w kraju i za granicą. Przewodniczył licznym komisjom wydziałowym i uczelnianym, prowadził prace wydawnicze. Przykładnie służył Uczelni pełniąc różne funkcje: kierownika Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego, kierownika Katedry Teorii Wychowania Fizycznego, dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Rekreacji, prodziekana i dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego, prorektora do spraw nauki.

Wszelkie funkcje wychowawcze i kierownicze pełni wzorowo, zyskując uznanie wśród kolegów, młodzieży akademickiej i władz Uczelni. Cechuje Go wysoka kultura bycia, niepospolita inteligencja, rzetelność i pracowitość, nadzwyczajna odpowiedzialność, nieustanna praca nad sobą, takt pedagogiczny i koleżeńska życzliwość. Tolerancja i demokratyczne formy kierowania, połączone z wysokimi wymaganiami, oraz pedantyczna wręcz punktualność, będąca wyrazem szacunku dla każdego z osobna i dla wszystkich gremiów, z którymi się styka, zjednują Mu wspólnoty akademickie i przyczyniają się do wytwarzania pożądanych w procesie pedagogicznym interakcji, które sprzyjają otwartym dialogom. Wszystkie te zalety wzajemnie się dopełniają

tworząc rzadko spotykany konsonans osobowości. Od siebie powiem, że już prawie 27 lat przebywając w bliskim otoczeniu Kandydata z szacunkiem i podziwem patrzę, jak Profesor Ryszard Przewęda swoim sposobem i stylem bycia harmonijnie wiąże twórczość naukową oraz pracę dydaktyczną i organizatorską z promieniowaniem społecznym. Wymienione wyżej walory składają się na wysoce dodatni wzór wychowawczy, wzbogacony o pewną cechę specyficzną, a mianowicie osobistą kulturę fizyczną. Harmonijne wiązanie kultury ogólnej oraz powagi naukowej z systematyczną pracą nad własną sprawnością fizyczną i zdrowiem, obserwowane przez studentów na obozach sportowych i codziennie na terenie Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, świadczy bowiem o zgodności teorii z praktyką jako kryterium wiarygodności nauczyciela akademickiego.

We wszystkich wyżej wymienionych płaszczyznach działalności Kandydat wyróżnia się wybitnymi osiągnięciami. Jest osobą o ugruntowanej pozycji naukowej w obrębie nauk o kulturze fizycznej ze szczególnym uwzględnieniem teorii wychowania fizycznego. Świadczą o tym liczne powoływania się na Jego prace zarówno w naszym kraju jak i za granicą. Cieszy się wśród badaczy kultury fizycznej, jak i pokrewnych dziedzin nauk przyrodniczych i społecznych, dużym szacunkiem z uwagi na swoją głęboką wiedzę, rzetelność, umiejętność współpracy, aktywność organizacyjną, a także walory doświadczonego dydaktyka.

Wziąwszy pod uwagę całokształt osiągnięć naukowych i dorobku dydaktyczno-wychowawczego i organizacyjnego wyrażam przekonanie, iż Profesor Ryszard Przewęda spełnia wszelkie warunki upoważniające Senat Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie do usilnego poparcia wniosku Senatu Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie o nadanie Mu tytułu Doktora Honoris Causa.

Prof. dr hab. *Tadeusz Maszczak*

Warszawa, 23 stycznia 2001 roku.

LAUDACJA PROMOTORA
PROF. DR. HAB. HENRYKA GRABOWSKIEGO

Dostojny Doktorancie, Jego Magnificencjo Rektorze,
Szanowny Dziekanie, Wysoki Senacie, Panie i Panowie!

Jestem wdzięczny Senatowi Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie za powierzenie mi zaszczytnej roli promotora dzisiejszego Kandydata do godności doktora honoris causa. Mam bowiem okazję dać publiczny wyraz wielkiego podziwu, szacunku i wdzięczności dla człowieka, którego zasługi, osiągnięcia i osobisty wkład w budowę i umacnianie tożsamości poznawczej i społecznej nauk o kulturze fizycznej są wyjątkowe. Myślę również, że zwrócenie się do Senatu naszej Uczelni najwybitniejszych przedstawicieli nauk o kulturze fizycznej w osobach profesorów doktorów honoris causa: Macieja Demela, Romana Trześniowskiego i Tadeusza Ulatowskiego o rozważenie możliwości nadania prof. Przewędzie tego zaszczytnego tytułu jest nie tylko potwierdzeniem Jego szczególnych zasług dla tych nauk, ale także wyróżnieniem dla całego naszego środowiska.

Merytorycznej zgody na autonomię nauk o kulturze fizycznej udzielił dwa wieki temu Jędrzej Śniadecki pisząc, że „...w doświadczeniu wychowania fizycznego (...) od umysłowego albo moralnego oddzielać nie należy i nie można, wszelako w nauce i rozumowaniu można je uważać osobno". Formalny status samodzielnej dziedziny nauki te uzyskały półtora wieku później. Jednym z najznakomitszych współtwórców tych nauk, a zarazem niestrudzonych orędowników ich emancypacji był prof. Zygmunt Gilewicz. Jednym z najwybitniejszych uczniów profesora Gilewicza, a zarazem najbardziej twórczych kontynuatorów Jego dzieła jest prof. Ryszard Przewęda.

Studia wyższe ukończył prof. Przewęda w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Tam również uzyskał kolejno stopnie doktora, doktora habilitowanego oraz tytuł profesora nauk o kulturze fizycznej. W bieżącym roku prof. Przewęda obchodzi 50-lecie nieprzerwanej pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej w warszawskiej Akademii, gdzie przeszedł wszystkie szczeble kariery akademickiej od asystenta do profesora, pełniąc m. in. funkcje kierownika zakładu, katedry, dyrektora instytutu, prodziekana, dziekana i prorektora, i gdzie nadal, pozostając na stanowisku profesora zwyczajnego, wykazuje godną podziwu aktywność badawczą i pedagogiczną.

Głównym przedmiotem zainteresowań badawczych prof. Przewędy jest rozwój osobniczy, a zwłaszcza rozwój somatyczno-motoryczny człowieka oraz możliwości jego stymulowania poprzez aktywność ruchową. Badania te w szczególności dotyczą postawy ciała, jej przemian w ontogenezie oraz możliwości oddziaływań kompensacyjno-korektywnych w okresie dzieciństwa i młodości, osobniczego rozwoju motorycznego i jego uwarunkowań, wpływu treningu sportowego na rosnący organizm, metod oceny rozwoju fizycznego, sprawności i wydolności fizycznej, ewaluacji efektów oddziaływań pedagogicznych w procesie wychowania fizycznego oraz uwarunkowań i skuteczności nauczania motorycznego. W literaturze dotyczącej każdego z tych obszarów badawczych znajdują się prace Ryszarda Przewędy o doniosłym znaczeniu dla teorii i praktyki w pediatrii i wychowaniu fizycznym, antropologii i naukach o kulturze fizycznej, dydaktyce akademickiej w uczelniach pedagogicznych i wychowania fizycznego.

W sumie prof. Przewęda opublikował ok. 250 prac naukowych, w tym ok.40 w językach obcych. Tematyka tych prac koncentruje się wokół wspomnianych wcześniej problemów, o czym świadczyć mogą wybrane przykłady ich tytułów: *Postawa ciała młodzieży szkolnej niektórych regionów Polski* (1963), *Rozwój somatyczny i motoryczny* (1973 i 1981), *Uczenie się motoryczne* (1979), *Physical Fitness in Polish Children and Adolescents* (1996), *Uwarunkowania poziomu sprawności fizycznej polskiej młodzieży szkolnej* (1985), *O społecznych uwarunkowaniach sprawności fizycznej* (1992).

Pasja poznawcza dzisiejszego Kandydata do tytułu doktora honoris causa zawsze szła w parze z realizacją celów społecznych nauki. Dowodem na to są Jego badania ciągłe nad pokoleniowymi zmianami w rozwoju somatycznym i motorycznym polskiej młodzieży z uwzględnieniem wpływu stratyfikacji społecznej oraz urbanizacji środowiska w różnych regionach kraju. Wyniki tych badań, powtarzanych co dziesięć lat, stanowią unikalne źródło informacji na temat zmian w kondycji fizycznej polskiej młodzieży, którą ich Autor traktuje jako wykładnik pozytywnego zdrowia kolejnych generacji Polaków. Problematyce tej prof. Przewęda poświęcił kilkanaście publikacji, z których tytułem przykładu – można wymienić *Stan zdrowia polskiej młodzieży* (1997), *Sprawność i wydolność fizyczna jako pozytywne mierniki zdrowia* (1997), *Promocja zdrowia przez wychowanie fizyczne* (1999).

Oprócz prac podejmowanych i realizowanych samodzielnie prof. Przewęda był także inicjatorem i koordynatorem wielu zespołowych przedsięwzięć badawczych na skalę ogólnopolską. W latach 1981-1985 koordynował badania w ramach problemów resortowych i węzłowych. W latach 1986-1990 kierował grupą tematyczną w Centralnym Programie Badań Podstawowych. Pokłosiem tych badań, oprócz wysoko ocenionych raportów z ich realizacji, były m. in. rozprawy promocyjne na stopień doktora i doktora habilitowanego.

Wkład prof. Przewędy w rozwój kadr naukowych wyraża się m. in. promotorstwem 17 rozpraw doktorskich, w tym 5 zagranicznych nauczycieli akademickich z uniwersytetów w Atenach, Sarajewie, Bagdadzie i Trypolisie. Jako nauczyciel akademicki brał udział w kształceniu kilkudziesięciu roczników studentów, przewodniczył licznym komisjom, prowadził prace wydawnicze, sprawował funkcje opiekuna kół naukowych. Był m. in. profesorem Uniwersytetu Szczecińskiego oraz jako „visiting professor" prowadził wykłady na uniwersytetach i wyższych uczelniach w Grazu, Wiedniu i Kolonii.

Przedmiotem szczególnej troski i starań w całym okresie aktywności zawodowej prof. Przewędy jest zagadnienie tożsamości poznawczej i warsztatowej nauk o kulturze fizycznej. Liczne funkcje z wyboru, pełnione w krajowych i międzynarodowych stowarzyszeniach i organizacjach naukowych, stanowiły zawsze dla Niego znakomitą okazję do promocji osiągnięć polskiej myśli teoretycznej i wyników badań empirycznych z zakresu kultury fizycznej . Przez trzy kadencje był sekretarzem naukowym, a przez dwie przewodniczącym Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej Polskiej Akademii Nauk. Wielokrotnie przedstawiał problemy kultury fizycznej na plenarnych zebraniach Wydziału Nauk Medycznych PAN. Wygłaszał również referaty naukowe na zgromadzeniu ogólnym PAN. Był członkiem Komisji Norm Rozwojowych przy Komitecie Rozwoju Człowieka PAN. Pełnił m. in. funkcję przewodniczącego Sekcji Teorii Wychowania Fizycznego Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, przewodniczącego Komisji Sportu Młodzieżowego Polskiego Komitetu Olimpijskiego oraz wiceprzewodniczącego Rady Upowszechniania Kultury Fizycznej GKKFiT.

Bogatą kartę w życiorysie prof. Przewędy stanowi Jego aktywność naukowa na forum międzynarodowym. Jako tłumacz dzieł obcych przyswajał najnowsze osiągnięcia nauki światowej w zakresie wychowania fizycznego polskiemu czytelnikowi. Organizował w Polsce seminarium Światowej Rady Nauk o Wychowaniu Fizycznym i Sporcie. Z rekomendacji sekretariatu UNESCO był członkiem zespołu przygotowującego program światowej konferencji ministrów sportu i edukacji w Paryżu. Wielokrotnie reprezentował Polskę na dorocznych naradach Światowej Rady Nauk o Wychowaniu Fizycznym i Sporcie, pełniąc funkcję przewodniczącego obrad. Przez 19 lat był członkiem zarządu Światowej Federacji Wychowania Fizycznego, która w 1992 roku nadała Mu tytuł członka honorowego.

Wysoki Senacie, Dostojni Goście, Panie i Panowie,

Im dłużej wymieniam zasługi i dokonania prof. Przewędy, tym bardziej utwierdzam się w przekonaniu, że żadna liczba faktów z Jego bogatego życiorysu naukowego, pedagogicznego i organizacyjnego nie jest w stanie odzwierciedlić tego, co najważniejsze, a mianowicie bogactwa Jego osobo-

wości. Mając świadomość jak trudno w takich okolicznościach uniknąć patosu, ograniczę się do wyszczególnienia jedynie faktów bezspornych.

Prof. Przewęda jest człowiekiem w najwyższym stopniu spolegliwym, w najdosłowniejszym rozumieniu tego pojęcia przez jego twórcę prof. Kotarbińskiego. Jego sumienność, rzetelność i terminowość w dotrzymywaniu własnych zobowiązań, skrupulatność, życzliwość i odpowiedzialność w ocenie cudzych prac, gotowość do bezinteresownej pomocy wszystkim, którzy jej potrzebują, budzą wśród Jego współpracowników, kolegów i uczniów szczery podziw, szacunek, a także – nie waham się użyć tego słowa – miłość.

Jako człowiek pozbawiony cienia doktrynerstwa prof. Przewęda jest zawsze gotów do rewizji własnych przekonań oraz pełen szacunku dla odmiennych poglądów. Będąc sam jednym z najwybitniejszych przedstawicieli orientacji biospołecznej w teorii wychowania fizycznego, akcentującej potrzebę zachowania równowagi wątków przyrodniczych i humanistycznych w tej dziedzinie, potrafił bezkonfliktowo kierować pracą naukowo-dydaktyczną ludzi reprezentujących biegunowo odmienne stanowiska teoretyczne.

Dzięki imponującej inteligencji, erudycji i kulturze umie, jak rzadko kto, zjednywać dla nauk o kulturze fizycznej nawet najbardziej sceptycznie nastawionych do nich przedstawicieli innych nauk.

Posiada rzadką wśród wybitnych twórców zdolność do pozbawionego cienia zawiści uznania dla twórczych dokonań innych ludzi. Inspirowane i realizowane przez Niego prace zespołowe są zawsze nacechowane szacunkiem dla choćby najskromniejszego wkładu każdego z uczestników badań.

Uczniami prof. Przewędy czują się nie tylko ci, na których dyplomach figuruje Jego nazwisko, ale także liczne grono takich, którzy z różnych powodów mieli okazję korzystać z Jego zawsze nacechowanych obiektywizmem, życzliwością i znawstwem opinii i rad. Jestem dumny, że mogę się również do nich zaliczyć.

Dostojny Senacie, Szanowni Państwo,

Obserwowany kryzys autorytetów nie ominął również nauki. Przypadki zachowań patologicznych, jak plagiaty, korupcja, nieuczciwa rywalizacja wymagają od środowiska akademickiego zdecydowanych działań prewencyjno-terapeutycznych. Do działań takich można zaliczyć promowanie ludzi o najwyższym autorytecie moralnym i intelektualnym. Do takich ludzi niewątpliwie należy dzisiejszy Kandydat, który - jak to trafnie i ładnie określił recenzent Jego dorobku prof. Tadeusz Maszczak – „...wiąże twórczość naukową, pracę dydaktyczną i organizatorską z promieniowaniem społecznym". Właśnie owo promieniowanie społeczne, które sprawia, że po każdym kontakcie z prof. Przewędą czujemy się mądrzejsi i lepsi, stanowi sekret Jego atrakcyjności jako wzorca osobowego dla studentów, współ-

pracowników, podwładnych i przełożonych. W tym kontekście staje się oczywiste, że dzisiejsza promocja do zaszczytnego tytułu doktora honoris causa jest nie tylko wyrazem uznania dla wybitnych osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych prof. Przewędy, ale również inwestycją w proces kształcenia kadr naukowych i zawodowych kultury fizycznej, w którym niezastąpioną rolę odgrywa przekazywanie wzorów. Myślę też, że nie będzie nadużyciem, jeżeli na zakończenie powiem, że w dzisiejszej promocji do godności doktora honoris causa dopatruję się również wyrazu uznania dla dorobku prof. Zygmunta Gilewicza, który nie tylko walnie przyczynił się do uzyskania przez nauki o wychowaniu fizycznym statusu samodzielnej dziedziny, ale także zadbał o to, aby pozostawić po sobie sukcesora i twórczego kontynuatora na miarę dzisiejszego Doktoranta.

WYSTĄPIENIE DOKTORA HONORIS CAUSA PROF. DR. HAB. RYSZARDA PRZEWĘDY*

MAGNIFICENCJO,
WYSOKI SENACIE,
DOSTOJNY PANIE DZIEKANIE,
CZCIGODNA RADO WYDZIAŁU WYCHOWANIA FIZYCZNEGO,
WIELCE SZANOWNE PANIE I PANOWIE!

Jestem głęboko wzruszony i nigdy nie czułem się bardziej zaszczycony jak dziś, po otrzymaniu najwyższego wyróżnienia, jakie może spotkać nauczyciela. Przyznanie mi tytułu doktora *honoris causa* przez Uczelnię Krakowską jest przeżyciem szczególnym. Po pierwsze dlatego, że ten zaszczytny tytuł nadaje mi środowisko naukowe o najstarszych w Polsce tradycjach tworzenia nauk o kulturze fizycznej. Po drugie, rzecz ma miejsce w Krakowie, kolebce polskiej i europejskiej nauki uniwersyteckiej. Po trzecie, jestem świadom, jak wybitne postaci i barwne osobowości zostały przede mną uhonorowane tym tytułem przez Radę Wydziału i Senat Akademii – mam tu na myśli profesorów Macieja Demela i nieodżałowanej pamięci Stanisława Panka.

Składam podziękowanie wszystkim, którzy przyczynili się do wyróżnienia mnie honorowym doktoratem Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie. Dziękuję Jego Magnificencji Rektorowi, panu profesorowi Marianowi Bukowcowi, i Wysokiemu Senatowi, który podjął uchwałę w tej sprawie. Dziękuję panu dziekanowi Jerzemu Cempli i Radzie Wydziału Wychowania Fizycznego za trud przeprowadzenia przewodu doktorskiego. Szczególnie ciepło dziękuję promotorowi, panu profesorowi Henrykowi Grabowskiemu, i gronu recenzentów, którzy doszukali się w mojej pracy wartości i zalet umożliwiających pretendowanie do zaszczytnego tytułu w naukach o kulturze fizycznej. Panu profesorowi Henrykowi Grabowskiemu chciałbym przy okazji podziękować za coś więcej: za twórcze inspiracje, które wielokrotnie czerpałem z Jego książek, artykułów i rozmów z Nim oraz za osobistą przyjaźń, którą się szczycę. Dziękuję także moim przyjaciołom z warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego, inicjatorom pomysłu, profesorom Maciejowi Demelowi, Romanowi Trześniowskiemu i Tadeuszowi Ulatowskiemu oraz opiniodawcy mego dorobku, profesorowi Tadeuszowi Maszczakowi.

---

* Teks został opublikowany w „Kulturze Fizycznej" Nr 11-12/2001.

Przechodząc do wykładu, który mam zaszczyt przedstawić podczas dzisiejszej inauguracji nowego roku akademickiego, chcę zatrzymać Państwa uwagę na obserwowanych w naszym kraju przemianach kondycji fizycznej w kolejnych pokoleniach młodzieży. Mimo że sprawa ta pozornie wygląda na szczegółową, porusza jednak szerszą problematykę auksologiczną, od lat obecną w naukach o kulturze fizycznej.

Procesy rośnięcia, sprawność fizyczna, wydolność organizmu – inaczej mówiąc, pozytywne zdrowie młodego człowieka – łączy się z wartościami ogólnowychowawczymi, i nie jest naciąganym zabiegiem dostrzeganie związków między tymi pozornie odległymi dziedzinami. Nie wnikając głębiej w rozważania na ten temat, na uzasadnienie powyższej myśli zacytuję słowa mojego dzisiejszego laudatora, profesora Henryka Grabowskiego z Jego świetnej książki zatytułowanej *Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym*. Autor pisze w niej, że „edukacja fizyczna musi obejmować zarówno doraźne kształtowanie ciała, jak i kształtowanie osobowości troskliwej wobec ciała" (s. 53).

W warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego od lat kontynuujemy obserwacje nad sprawnością i wydolnością fizyczną młodzieży i śledzimy jej pokoleniowe przemiany. Nie jesteśmy tu zresztą jedyni, gdyż podobne prace auksologiczne są prowadzone we wszystkich polskich uczelniach wychowania fizycznego, w licznych zakładach i pracowniach antropologicznych, a także przez wielu nauczycieli praktycznie realizujących proces wychowania fizycznego w szkołach i uczelniach.

W ostatnich dekadach obserwujemy zmianę akcentów w społecznym wartościowaniu sprawności fizycznej człowieka: częściej niż dawniej dostrzega się w niej znaczenie prozdrowotne, a nie prosportowe. Docenia się fakt, że aktywność ruchowa rozwijająca ogólną kondycję fizyczną służy zdrowiu, podczas gdy wyczynowy trening sportowy bywa czasem prowadzony wbrew zdrowiu lub kosztem zdrowia. Prozdrowotna sprawność fizyczna, mówiąca o ogólnej zaradności człowieka, a nie o perfekcjonizmie ruchowym, jest ofertą dla wszystkich osób i nie kryje niebezpieczeństwa selekcjonowania lepszych, rokujących osiągnięcie mistrzostwa, a eliminowania słabszych i przeciętnych. Prozdrowotną sprawność i wydolność fizyczną człowieka traktuje się jako wskaźniki zdrowia pozytywnego.

W powszechnym odbiorze społecznym zdrowie jest ciągle rozumiane przede wszystkim jako brak choroby, mimo że już czterdzieści lat temu Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła definicję zmieniającą ten pogląd. Stan zdrowia ludności zwykło się oceniać kryteriami epidemiologicznymi, takimi jak statystyki zachorowalności, hospitalizacji, śmiertelności. Nie wykorzystuje się kryteriów zdrowia pozytywnego: wydolności, sprawności fizycznej, samopoczucia i psychicznej odporności na stresy, a u młodzieży – prawidłowości procesów rośnięcia i dojrzewania. Dzieje się tak również w codziennej praktyce

lekarskiej, w której głównym zainteresowaniem cieszą się przypadki chorobowe. W identyfikacji choroby lekarz ma do dyspozycji szczegółową diagnostykę wzbogaconą przez tysiąclecia, a ostatnio efektywnie zasiloną inteligentną aparaturą techniczną. Jeżeli diagnosta żadnej choroby nie wykryje, pisze skrót b.z., bez zmian. Ten skrót zastępujący całą diagnozę zdrowia oczywiście nie jest w stanie zrównoważyć rozbudowanej diagnostyki choroby.

Do oceny zdrowia pozytywnego można wykorzystać kryterium sprawności i wydolności fizycznej. Sprawność fizyczna człowieka mówi o jego zaradności motorycznej, jest wyrazem jego fizycznego przystosowania się do warunków egzystencji. Zdrowie jest także dowodem właściwej adaptacji do warunków życia człowieka. Podobieństwo, a nawet pokrewieństwo obu dziedzin aż się narzuca. Przy czym aspekt zdrowotny sprawności fizycznej nie ogranicza się do ćwiczeń rehabilitacyjnych po chorobie czy do profilaktyki odsuwającej niebezpieczeństwo zachorowania. Jesteśmy o tym przekonani, że usprawnianie ruchowe młodych ludzi będzie owocować upowszechnieniem zdrowego stylu życia na dalsze lata dorosłości i starości. W tym świetle sprawność i wydolność fizyczna stają się wartością wysoko lokowaną w hierarchii wartości współczesnego człowieka.

Moja uczelnia, a dokładniej mówiąc, Zakład Teorii Wychowania Fizycznego warszawskiej AWF, dokonuje co 10 lat masowych pomiarów rozwoju somatycznego, sprawności i wydolności fizycznej polskiej młodzieży szkolnej. Ostatnie takie ogólnopolskie zdjęcie auksologiczne miało miejsce w 1999 roku, poprzednie – w 1989, jeszcze wcześniejsze – w 1979, i za każdym razem obejmowało te same szkoły, wylosowane przy pierwszych badaniach. W szkołach losowano uczniów do badań, co pozwala nam traktować zebrany w ten sposób materiał jako próbę reprezentatywną dla populacji młodzieży szkolnej w wieku od 7 do 19 lat, a jednocześnie porównywalną między dekadami. Próba jest zresztą bardzo liczna, ponieważ w dwóch pierwszych badaniach objęliśmy po około 220 tysięcy chłopców i dziewcząt, a w ostatnich – jedną trzecią tych liczebności, tzn. ponad 73 tysiące.

W badaniach stosowaliśmy boiskowe próby ruchowe, mianowicie międzynarodową baterię testów, baterię EUROFIT i 12-minutowy bieg według instrukcji Coopera. Dobór tych prób wynikał z przyjętego przez nas rozumienia pojęcia zdrowotnej sprawności fizycznej.

Spośród licznych definicji sprawności fizycznej człowieka wyłaniają się dwa modele. Pierwszy mówi, że sprawność wyraża stopień wykorzystania posiadanego przez człowieka potencjału motorycznego. Oznacza to efektywność działań ruchowych w stosunku do możliwości. Ocena tak rozumianej sprawności fizycznej polega na konfrontacji dwóch wewnątrzosobniczych wartości: tego, co człowiek osiągnął, z tym, co mógł osiągnąć, natomiast nie dokonuje się porównań międzyosobniczych. Ten sposób oceny sprawności

fizycznej, eksponujący samorealizację motoryczną, jest sprawiedliwy pedagogicznie, ponieważ indywidualizuje wymagania.

Drugi model rozumowania wymaga od człowieka zaradności w rozwiązywaniu różnych zadań codziennie przed nim stojących oraz przygotowania do konkurencyjności wobec innych. Nie wystarczy tu być lepszym od siebie z dnia wczorajszego, lecz należy dążyć do tego, żeby nie być gorszym od innych. Takie konfrontacje międzyosobnicze są codziennością współczesnego człowieka, a w obszarze jego motoryczności występują w pracy, w sporcie, w twórczości artystycznej, w zachowaniach żołnierza wobec przeciwnika, w ruchu ulicznym i w dziesiątkach innych sytuacji. W ocenie sprawności fizycznej, rozumianej jako zaradność ruchowa, nie wystarczy odniesienie rezultatu czynności, np. wyniku testu motorycznego, do indywidualnych dyspozycji, lecz uciekamy się do porównań ocenianego z rówieśnikami. W praktyce zwykle korzysta się z populacyjnych układów odniesienia.

Na sprawność fizyczną rozumianą jako zaradność ruchowa składa się kilka wartości. Żeby wykazać się sprawnością w teście ruchowym czy w rozwiązaniu zadań codziennie stojących przed człowiekiem, trzeba móc podołać wysiłkowi, trzeba umieć rozwiązać zadanie i trzeba chcieć się zaangażować w jego wykonanie. To m ó c mówi o kondycji fizycznej, tzn. o sile, szybkości czy wytrzymałości osobniczej, które są niezbędne do wykonania zadania, a które się wyrabia w treningu kondycyjnym. To u m i e ć dowodzi opanowania sztuki ruchu oraz posiadania doświadczenia i niezbędnej wiedzy, co się kształtuje w nauczaniu motorycznym. To c h c i e ć jest wyrazem motywacji racjonalnej i emocjonalnej, którą rozbudza i ukierunkowuje proces wychowania. Tak więc dla podnoszenia sprawności wykorzystujemy ćwiczenia kondycyjne, nauczanie i wychowanie. Efekty treningu kondycyjnego są nietrwałe, co oznacza, że po przerwaniu aktywności fizycznej wytrzymałość czy siła stopniowo obniża się niemal do poziomu wyjściowego. Bardziej trwałe są skutki motorycznego uczenia się, np. umiejętności pływania nie podlegają tak szybkiemu przemijaniu i pozostają na długie lata. Najbardziej trwałe, bo całożyciowe, mogą się okazać konsekwencje wychowania, wyrażające się w postawach człowieka i przyjętym przezeń systemie wartości. Dlatego kiedy myślimy o podnoszeniu sprawności fizycznej jako przejawie pozytywnego zdrowia populacji i o kształtowaniu zdrowego stylu życia społeczeństwa, musimy większą wagę przykładać do wychowania osoby niż do ćwiczenia ciała. Nie można bowiem usprawnić dziecka na całe życie, ale można je nauczyć i wychować do całożyciowej troski o swoją sprawność i o swoje zdrowie.

Po tym przydługim wstępie wracam do wyników naszych masowych badań polskiej młodzieży. Ponieważ były one reprezentatywne dla populacji ogólnokrajowej, mówią o poziomie kondycji fizycznej i strukturze sprawności motorycznej młodego pokolenia Polaków. A że były powtarzane i są we-

wnętrznie porównywalne, uzyskany w nich obraz przemian pokoleniowych może świadczyć o prospekcyjnych skutkach wychowania fizycznego polskich dzieci i młodzieży. Dodatkową wartością zebranego podczas nich materiału jest to, że diagnoza populacyjna przypada na lata, w których dokonały się w Polsce ogromne przemiany społeczne i ekonomiczne.

Z mnogości faktograficznych informacji, jakie przyniosły serie naszych badań, wybrałem na dzisiejszą okazję kilka, które wydały mi się najważniejsze.

Powtarzalność badań pozwoliła na sprawdzenie, czy zaszły zmiany w pokoleniowych obrazach rozwoju fizycznego polskiej młodzieży, np. w trendach sekularnych wysokorosłości. Trend pokoleniowego powiększania się wysokości ciała, który tak wyraźnie występował przez cały wiek XX, ciągle trwa, chociaż ostatnio silniej zaznacza się w wiejskim środowisku zamieszkania niż w miastach. Prowadzi to do stopniowego wyrównywania występujących u młodzieży wiejskiej zapóźnień i niedoborów wzrostu. Wyraźniej jednak niż trend sekularny zaznaczyło się zjawisko akceleracji w rośnięciu i dojrzewaniu młodzieży, o czym świadczą większe różnice w kolejnych dekadach między rocznikami młodszymi niż w grupach najstarszych. Nie potwierdziły się natomiast nasze przewidywania, że społeczne i ekonomiczne wahania, jakie przeżywaliśmy w Polsce – np. trudności żywnościowe w latach osiemdziesiątych, a następnie bogactwo zaopatrzeniowe w latach dziewięćdziesiątych czy pauperyzacja niektórych grup ludności i regionów kraju – odbiją się na fizycznym rozwoju dzieci i młodzieży. Jak dotychczas, takich zależności nie potwierdzono. Być może ujawnią się one z opóźnieniem. Dobitnie wystąpiło zjawisko szczuplenia starszych dziewcząt. Wykresy średnich arytmetycznych wskaźnika smukłości dziewcząt od wieku pokwitania w kolejnych dekadach układają się na znacznie wyższych poziomach.

Już z tych danych można wnioskować, że pokoleniowe zmiany w rozwoju fizycznym polskich uczniów idą w pożądanym kierunku. Jest to uogólniony obraz całego kraju. Wyniki szczegółowe ujawniają różnice regionalne oraz odrębności związane ze środowiskiem zamieszkania i ze stratyfikacją społeczną.

Natomiast w sprawności i wydolności fizycznej otrzymaliśmy nieco inny obraz przemian pokoleniowych. O ile procesy wzrastania, oceniane pomiarami cech somatycznych, układały się w ostatnich dekadach XX wieku w jednokierunkowy obraz zgodny z trendami sekularnymi, o tyle kierunki przemian w sprawności okazały się zróżnicowane. Sprawność jest bowiem właściwością wyćwiczalną i jej obraz może być odmienny w kolejnych dekadach w zależności od aktywności fizycznej dziecka, zarówno zorganizowanej, np. przez szkołę, jak i spontanicznej. I fakt, że w latach 80. notowano wzrost poziomu wyników większości prób sprawnościowych młodzieży, a w latach 90. ich obniżenie, jest dowodem na zmniejszanie się racjonalnej

aktywności ruchowej w codziennym życiu większości naszych dzieci. Sprowadzając to do szczegółowego przykładu można powiedzieć, że zrezygnowanie przez szkoły z pozalekcyjnych zajęć sportowych nie wpłynie na wzrastanie uczniów, ale może w krótkim czasie ujawnić się w obniżce ich sprawności fizycznej. Taki mechanizm działa silnie w małych aglomeracjach zamieszkania, przede wszystkim na wsi, a jest osłabiony w dużych miastach.

Ostatnia dekada XX wieku przyniosła obniżenie poziomu sprawności i wydolności fizycznej młodego polskiego pokolenia. Różnie się to przedstawia w poszczególnych właściwościach motorycznych składających się na ogólną zaradność ruchową, ale generalny obraz sprawności wykazuje tendencję do jej pogarszania się, mimo że w tym samym czasie poprawiają się wskaźniki rozwoju somatycznego. Jest to niepokojący przejaw asymetryczności w rozwoju polskiego młodego pokolenia, przejaw rozdźwięku między somatyką a motoryką. Nazywa się to nieraz syndromem rozwierających się nożyc, niekorzystnym dla kondycji fizycznej młodzieży.

Ta opinia, zgeneralizowana, bo odnosząca się do całego kraju, nie musi się potwierdzać w poszczególnych przypadkach, gdyż obraz pokoleniowych przemian rozwoju fizycznego i motorycznego w odrębnych warstwach społecznych jest niejednakowy. Jeżeli przyjmiemy jako kryterium stratyfikacji społecznej młodzieży status wykształcenia ich rodziców, okaże się, że u dzieci rodziców z wyższym wykształceniem w latach 1979-1999 wystąpił umiarkowany przyrost średnich zarówno wysokości ciała, jak i sprawności fizycznej. Natomiast u dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym w ciągu tych 20 lat obserwujemy znaczne powiększenie się średnich wartości wysokości ciała i znaczne obniżenie się ogólnej sprawności fizycznej. Te sygnały muszą budzić niepokój, ponieważ to drugie zbiorowisko młodzieży, w pewnym stopniu pokrzywdzone już w dzieciństwie, będzie miało również mniej szans na wyrównanie braków w następnych latach życia dorosłego.

Te rezultaty kazały nam zwracać uwagę politykom, szczególnie decydentom, na konieczność otoczenia opieką środowisk pod tym względem zagrożonych, takich jak młodzież z niższych warstw społecznych, młodzież wiejska i małomiasteczkowa oraz młodzież mieszkająca na obszarach ekologicznie skażonych.

Panie i Panowie!

Pozwoliłem sobie zaabsorbować Państwa uwagę sprawami kondycji fizycznej młodego polskiego pokolenia, którą traktuję jako pozytywny przejaw zdrowia. Wybór tego tematu na dzisiejszą uroczystość powinien usprawiedliwić fakt, że mój wykład ma miejsce w uczelni, która w poruszonej tu problematyce ma wieloletnie tradycje badawcze i wspaniały dorobek naukowy. Rów-

nież to, że właśnie nasze uczelnie mogą najwięcej uczynić w kształtowaniu całożyciowych postaw prosprawnościowych i proaktywnych, a w konsekwencji w krzewieniu zdrowego stylu życia polskiego społeczeństwa, usprawiedliwia mój zamysł podzielenia się z Państwem powyższymi uwagami.

Raz jeszcze dziękując wspaniałej Krakowskiej Akademii za zaproszenie na dzisiejszą inaugurację nowego roku akademickiego i wyróżnienie mnie zaszczytnym tytułem doktora honoris causa, składam Jej – od dzisiaj również mojej Uczelni – życzenia dalszego świetnego rozwoju.

WYKAZ PUBLIKACJI PROFESORA RYSZARDA PRZEWĘDY

1952

1. *Działalność Koła Naukowego Pracowników AWF.* Kult. Fiz. nr 12, s. 1008-1009.

1954

2. *Co się dzieje w organizmie sportowca podczas ćwiczeń.* (pod red. Z. Gilewicza), Wyd. Sport i Turystyka, Warszawa, s. 108, Popularna Biblioteczka Sportowca nr 53. [Tłumaczenie z jęz. ros.: N. Jakowlew: *Czto proischodit w organizmie sportsmiena pri wypolnienii fiziczeskich uprażnienij*] .

1957

3. *Niektóre problemy wychowania fizycznego w Austrii.* Kult. Fiz. nr 12, s. 974-979.

1958

4. *Metody określania rozwoju fizycznego w ramach potrzeb wychowania fizycznego i sportu.* Kult. Fiz. nr 10, [Dodatek do numeru], s. 1-31. (Wspólnie z R. Trześniowskim).
5. *Sprawozdanie z konferencji poświęconej dynamice rozwojowej człowieka.* Kult. Fiz. nr 6, s. 461-462.
6. *W sprawie metod wychowania fizycznego.* Kult. Fiz. nr 3, s. 219-222.
7. *Wychowanie fizyczne a rozwój fizyczny ucznia.* Wychow. Fiz. Szk. nr 6, s. 16-18.

1959

8. *Na marginesie I Międzynarodowego Sympozjum Wychowania Fizycznego.* Biul. TKKF nr 3, s. 33-36.

9. *Orientacyjny obraz systemu postaw ciała polskiej młodzieży szkolnej.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 653-657.

1960

10. *[Trzydzieści] lat Akademii Wychowania Fizycznego – dorobek naukowy.* Wychow. Fiz. Sport nr 2, s. 258-260.
11. *O wpływie szkoły na postawę ciała dzieci.* Wychow. Fiz. Szk. nr 6, s. 5-8.
12. *Orientacje i reakcje przestrzenne w zależności od konfiguracji terenu.* Kult. Fiz. nr 12, s. 827-832.

1962

13. *Etat du développement corporel, de la capacité fonctionelle et de la posturation des adolescents polonais considéré comme base du programme scolaire d'éducation physique.* Rev. Educ. Phys. v. 2, nr 2-3, s. 246-248 (Wspólnie z R. Trześniowskim).
14. *Przegląd ważniejszych metod oceny postawy ciała człowieka.* Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 1, s. 177-233 ; [Przedruk fragmentu ww. części pt.: *Wzrokowe metody oceny postawy ciała człowieka.* W: *Materiały do nauczania psychologii*, seria III], Metody badań psychologicznych t. 1, PWN Warszawa 1965, Wyd. 1, s. 367-393; Wyd. 2, Warszawa 1968.
15. *Sesja naukowo-metodyczna AWF:* Wychow. Fiz. Sport nr 1, s. 109-110.

1963

16. [*Recenzja książki J. Anyżewskiego pt.: Wady postawy u dzieci*]. Kult. Fiz. nr 2, s. 177-178.
17. [*Recenzja książki T. Paradystala pt.: Płaskie stopy u dzieci*]. Kult. Fiz. nr 2, s. 178.
18. [*Recenzja pracy zbiorowej pod red. G. Thiessa pt.: Leichtathletik*]. Kult. Fiz. nr 8, s. 546-547.
19. *Postawa ciała młodzieży szkolnej niektórych regionów Polski na podstawie badań przekrojowych z roku 1952.* Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 2, s. 95-129.
20. *Wkład Katedry Teorii i Metodyki WF do rozwoju nauk o wychowaniu fizycznym.* W: Księga Jubileuszowa AWF, Sport i Turystyka, Warszawa, s. 312-320. (Wspólnie z R. Trześniowskim).

1964

21. [*Recenzja książki L. M. Tannera pt.: Rozwój w okresie pokwitania*]. Kult. Fiz. nr 2, s. 126-127.

22. [*Recenzja książki R. Trześniowskiego pt.: Miernik sprawności fizycznej uczniów i uczennic w wieku 7-19 lat*]. Kult. Fiz. nr 3, s. 200-201.
23. *Ocena wzrokowej metody badania postawy ciała*. Kult. Fiz. nr 11-12, s. 660-661.
24. *Życie i działalność Zygmunta Gilewicza*. [Wstęp do książki pt.: *Teoria wychowania fizycznego*], Sport i Turystyka, Warszawa, s. 6-12. [Wspólnie z R. Trześniowskim].

1965

25. [*Recenzja książki S. Bąka pt.: Postawa ciała, jej wady i leczenie*]. Kult. Fiz. nr 12, s. 747-749.
26. *Kierunki badań w wychowaniu fizycznym*. Nowa Szk. nr 11, s. 7-8.

1966

27. *Doroczna sesja naukowa AWF*. Kult. Fiz. nr 5, s. 227-228.
28. *Moskiewska konferencja naukowa na temat wychowania fizycznego dzieci i młodzieży*. Kult. Fiz. nr 12, s. 452-453.
29. *Motoryczność dziecka a szkoła*. Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 4, s. 5-9.
30. *Rabota po izuczeniju osanki dietiej i molodioži w polskoj Narodnoj Respublikie*. W: *Materiały trietiej naucznoj konfieriencji po fiziczeskomu wospitaniju dietiej i podrostkow. Proswieszczenije*, Moskwa, s. 310-313.
31. [*Recenzja książki M. Demela pt.: Propedeutyka wychowania fizycznego*]. Kult. Fiz. nr 5, s. 240-242.
32. *Wczesna specjalizacja w sporcie*. Sport Wyczyn. nr 6, s. 34-42.
33. *Wiek rozpoczynania wczesnej specjalizacji sportowej*. Sport Wyczyn. nr 7, s. 6-12.

1967

34. *Jak oceniać w sporcie młodzieżowym wiek rozwojowy trenujących*. Sport Wyczyn. nr 1, s. 2-8.
35. *Jubileusz Akademii Wychowania Fizycznego*. Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 2, s. 10-11.
36. *Motoryczność ludzka: zarys teorii czynności sportowych i działań ruchowych z punktu widzenia pedagogicznego*. Red. ogólna i słowo wstępne A. Wohl, Sport i Turystyka, Warszawa, 445 s. (Wspólnie z G. Młodzikowskim, Z. Szulcem) [Tłumaczenie z jęz. niem]: *Bevegungslehre: versuch einer Theorie der sportlichen Bewegung unter padagogischem*. Aspekt vom Dr phil. Kurt Meinel. Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin 1962.

37. *Możliwości rozwijania sprawności fizycznej człowieka dorosłego*. W: *Materiały dorocznej sesji naukowej AWF*, Warszawa, s. 83-93. (Wspólnie z F. Szczotką) *Postawa ciała młodzieży męskiej rozpoczynającej naukę w technikach rolniczych*. W: *Materiały I Krajowego Sympozjum pt.: Kultura fizyczna i turystyka na wsi*. LSW, Warszawa, s. 96-99. (Wspólnie z Z. Jaworskim).
38. *Rola sportu w kształtowaniu motoryczności dzieci*. Sport Wyczyn. nr 6, s. 8-12.
39. *Uzdolnienia ruchowe i potrzeba ich oceny w sporcie młodzieżowym*. Sport Wyczyn. nr 2, s. 4-10.

1968

40. *O wychowaniu fizycznym w Polce*. W: *Szkolne wychowanie fizyczne*, Tokio, nr 8, s. 142-145; [publikacja w jęz. japońskim].
41. *Opit w obłasta na podbora na mładi sportni tałanti w Polsza*. W: *Mieżdunarodnaja nauczna konfierencija*. Medicina i Fizkultura, Sofia, s. 35-38.
42. *Organizacja wychowania fizycznego i sportu w Austrii*. Kult. Fiz. nr 12, s. 564-568.
43. *Prace nad testami sprawnościowymi w Japonii*. Kult. Fiz. nr 3, s. 132-134.
44. *Rozwój poglądów na wczesną specjalizację sportową*. Sport Wyczyn. nr 2-3, s. 8-12.
45. *Wstępne wyniki pięcioletnich badań postawy ciała uczniów techników rolniczych*. Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 10, s. 8-14. (Wspólnie z J. Jaworskim).

1969

46. *Czynniki warunkujące poziom młodzieżowej lekkoatletyki w Polsce – w świetle badań ankietowych*. Sport Wyczyn. nr 7, s. 6-13. (Wspólnie z W. Rudzińskim).
47. *[Dwudziestopięcioletni] dorobek teorii wychowania fizycznego w Polsce Ludowej*. W: *Kalendarz nauczycielski*. Nasza Księgarnia, Warszawa, s. 321-329.
48. *Działalność katedr i zakładów AWF w naukach o wychowaniu fizycznym, sporcie, rekreacji ruchowej i turystyce w 25-leciu PRL*. W: *Sesja Naukowa AWF*, Warszawa, s. 327.
49. *Efektywność procesu szkolenia w młodzieżowym pływaniu*. Sport Wyczyn. nr 9, s. 26-32. (Wspólnie z W. Rudzińskim).
50. *Kilka uwag na temat teorii sportu*. Sport Wyczyn. nr 2, s. 2-4.

51. *O wyrabianiu mocy u młodych sportowców*. [Recenzja książki pt.: *Skorostno-silowaja podgotowka junych sportsmenow*. Red. W. P. Filin. Moskwa, 1968]. Kult. Fiz. nr 10, s. 484-485.
52. *Postawa ciała chłopców o różnym stopniu dojrzałści płciowej i w różnym wieku kostnym*. Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 25-37. (Wspólnie z Z. Jaworskim).
53. *Treści i formy studiów w austriackich uczelniach wychowania fizycznego*. Kult. Fiz. nr 2, s. 78-83.
54. *Wychowanie fizyczne w szkołach austriackich*. Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 1, s. 9-14.
55. *Z działalności Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej*. Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 159-161.

1970

56. *Formen und Betätigung im ausserunterrichtlichen Sport in polnischen Schulen*. W: Theor. Prax. Körperkult., B. 3, s. 39-44.

1971

57. *Międzynarodowa konferencja „Wychowanie fizyczne w roku 1970"*. Kult. Fiz. nr 2, s. 73-75.
58. *Niektóre problemy dziecięcej i młodzieżowej lekkoatletyki*. Lekkoatletyka nr 6, s. 9-11; [Przedruk]: *Niskoi problemi na dietskate i junoszeskata leka atletika*. Tren. Misl 1971 nr 11, Sofia, s. 32-41
59. *O klasach sportowych w polskich szkołach*. Sport Wyczyn. nr 9, s. 30-32.
60. *On the Need of Sport Training during Physical Education Studies*. W: *Training of Sports and Physical Educators: materiały konferencji AIESEP*, AWF, Warszawa, s. 44-47.
61. *Próby nauczania programowego w wychowaniu fizycznym i sporcie*. Kult. Fiz. nr 6, s. 258-262; [Przedruk] *Popytki programmirowannego obuczenija w fiziczeskom wospitanii i sportie*. Sport Rub. nr 23, s. 10-15; [Przedruk]: *Attempts at Programmed Tesching in Physical Education and Sport*. Wychow. Fiz. Sport. nr 3, 1972, s. 145-151.
62. *Sport dzieci i młodzieży*. W: *Teoria i metodyka sportu*. Red. T. Ulatowski, *Sport i Turystyka*, Warszawa, s. 328-327; Wyd 2 [zmienione], Warszawa 1981, s. 290-322.

1972

63. *O książce „Mladež a sport*[Recenzja książki pt.: *Mladež a sport*. Red. B. Choutkowa, M. Kučera. Praha, 1970]. Sport Wyczyn. nr 4, s. 26-31.

64. *Praktyczne metody określania wieku rozwojowego*. W: *Proces wychowania fizycznego*. Red. T. Ciecierska-Szabuniewicz i M. Krawczyk, PZWS, Warszawa, s. 106-130.
65. *Wybrane poglądy na nauczanie ruchów*. W: *Studia nad motorycznością ludzką*. Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 16, s. 9-31.

1973

66. *Kongres wychowania fizycznego FIEP*. Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 181-182.
67. *Pedagogische Aspekte des Jugendsports*. W: *Sport in unserer Zeit – Chancen und probleme*. Springer Verlag, Berlin-Heidelberg-New York, s. 147-148.
68. *Poglądy na sport dzieci i młodzieży*. W: *Program szkolenia: kryteria doboru uczniów do klas o rozszerzonym programie wychowania fizycznego w zakresie piłki siatkowej materiały z Sesji Naukowo-Metodycznej odbytej w dniach 29-30. V. 1971*. Pod red. S. Arasymowicza. Zesz. Nauk.-Metod., AWF, Warszawa, Filia w Białej Podlaskiej, nr 14, s. 7-25.
69. *Problemy wychowania fizycznego na II Kongresie Nauki Polskiej*. Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 171-173.
70. *Rozwój somatyczny i motoryczny*. PZWS, Warszawa, s. [243 s.]; Wyd. 2, WSiP, Warszawa 1981, 242 s.
71. *Seminarium CIEPS w Warszawie*. Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 173-175.

1974

72. *Die künftige Rolle ausserunterrichtlicher Form der Körpererziehung der Jugend. Ausserunterrichtlicher Sport im sozialistischen Bildungswesen*, Universität Rostock, s. 69-79.
73. *Wypowiedź na międzynarodowym seminarium CIEPS*. Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 77-79.
74. *Zadania i tendencje sportu szkolnego*. W: *Nowoczesność w wychowaniu fizycznym dzieci i młodzieży*. Sport i Turystyka, Warszawa, s. 120-123.

1975

75. *Körperliche Erziehung in der kommenden Zeit*. W: *Signale der Zeit – Festschrift zum 70*. Geburtstag von Prof. Dr Josef Recla. Hoffmann Verlag – Schorndorf, s. 152-158; [Przedruk]: *A Vision if Future Physical Education*. Bull. F.L.E.P. nr 1, l, 1976, s. 10-13.
76. *Podsumowanie II Konferencji Naukowo Metodycznej na temat „Organizacja i funkcja klas o profilu sportowym w Polsce"*. Zesz. Nauk. AWF, Wrocław, t. 19, s. 288-290.

77. *Rola wychowania fizycznego i sportu w kształceniu młodzieży*. W: Biul. Polskiego Komitetu UNESCO nr 3, s. 13-14.
78. *Sport und Erziehung*. W: *II Europaische Sportkonferenz 1975*, DTSB Dresden, s. 73-77.
79. *UNESCO o wychowaniu fizycznym*. Kult. Fiz. nr 6, s. 266-267.

1976

80. *Informacja o najważniejszych międzynarodowych organizacjach wychowania fizycznego*. Kult. Fiz. nr 7, s. 324-327.
81. *L'evaluation du point de vue de l'enseignant et de l'enseignement*. Bull. F.I.E.P. nr 3, s. 29-36; [Przedruk w wersji angielskiej biuletynu]: *Evaluation from the Point of View of the Teacher and Teaching*. s. 41-50 ; [Przedruk]: *Evaluation from the Point of View of the Teacher and Teaching*. W: *Evaluation International Congress of Physical Education*, Helsinki 1979, s. 324-335.
82. *The second European Sport Conference*. Intern. Rev. Sport Sociol. nr 1, s. 101-103.
83. *Życie i działalność Władysława Osmolskiego*. Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 21, s. 9-12. (Wspólnie z R. Trześniowskim).

1977

84. *Ewaluacja w wychowaniu fizycznym*. Kult. Fiz. nr 1, s. 28-30.
85. *O metodach oceny postawy ciała*. W: Korektywa i kompensacja w rozwoju młodzieży szkolnej, Sport i Turystyka, Warszawa, s. 52-58.
86. *(Pierwsza) Światowa Konferencja Ministrów Sportu*. Kult. Fiz. nr 4, s. 179-181.
87. *Recherche sur la stucture optimum du programme d'etudes en education physique*. Bull. F.I.E.P. no 3, s. 62-65.
88. *Rozwój ruchowy dziecka (TV 28.01. 1977) [wykład dla NURT]*. Ośw. Wychow. nr 5, wkładka: „Instytut Kształcenia Nauczycieli NURT" nr 3, s. 103-106.

1978

89. *Klasy sportowe w polskich szkołach – wyniki badań do roku 1976*. Bad. Oświat. nr 4, s. 67-78; [W wersji rozszerzonej]: *Klasy sportowe w polskich szkołach*. Cz. 1. Kult. Fiz. 1977, nr 12, s. 542-548 ; Cz. 2, Kult. Fiz. 1978, nr 1, s. 16-24
90. *Międzynarodowy Kongres Wychowania Fizycznego w Madrycie*. Kult. Fiz. nr 2, s. 81-83. (Wspólnie z H. Grabowskim).

91. *Recherche sur établissements d'enseignement supérieur d'education physique et formation de professeurs de sports*. W: *Conference Internationale del'AIESEP*, Sofia, s. 128-131.

1979

92. *Uczenie się motoryczne*. Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 24, s. 143-174. (Wspólnie z E. Wasilewskim).

1980

93. *Klub sportowy a szkoła*. Kult. Fiz. nr 4, s. 11-13.
94. *O zmianach motorycznych w życiu człowieka*. PTNKF, Warszawa, s. 1-43.

1981

95. *Kryteria postępu w dziedzinie wychowania fizycznego*. W: *I Kongres Naukowy Kultury Fizycznej i Sportu, Poznań 21-24 listopada 1979: Materiały i Dokumenty*. GKKFiS, Warszawa, s. 107-111.

1982

96. *Rozwój ruchowy*. W: *Dojrzewanie*. Red. A. Jaczewski i B. Woynarowska, WSiP, Warszawa, s. 99-130.
97. *Współpraca klubów sportowych ze szkołami*. Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 61-79.
98. *Zmiany motoryczne dzieci w okresie pubertalnym*. W: *Międzynarodowa Konferencja Naukowa*, AWF, Warszawa, s. 285-293.

1983

99. *Badania naukowe w szkolnym wychowaniu fizycznym – międzynarodowe sympozjum w Jyvälskyla*. Kult. Fiz. nr 3-4, s. 24-26.
100. *Changes in physical fitness of polish youth (aged 7-19 years)*. W: *Research in school physical education: the proceedings of the International Symposium at the University of Jyväskyla*, Jyväskyla, s. 274-281. (Wspólnie z R. Trześniowskim).
101. *Kronika prac Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN*. Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 121-122. *Zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN*. Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 137-138.
102. *Philip Noel-Baken*. Kult. Fiz. nr 11-12, s. 21.

103. *Zur arbeit mit den Uterrichtshilfen im Fach Sport in der VE Polen - unter besonderer Berücksichtigung der schöpferischen Arbeit der Lehrer.* W: Theor. Prax. Körperkult. B. 1, s. 53-54.

1984

104. *Charakterystyka rozwoju motorycznego dziecka w wieku przedszkolnym.* Wychow. Przedszk. nr 7-8, s. 394-399. (Wspólnie z B. Wybraniec).
105. *Kronika prac Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 89-91.
106. *Nauki o Kulturze Fizycznej po II Kongresie Nauki Polskiej.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 87-89.
107. *Pierre Seurin (1913-1983).* Kult. Fiz. nr 5-6, s. 27-29.

1985

108. *Aktywna długowieczność.* [Recenzja książki A. A. Mikulina pt.: *Aktywna długowieczność.* Warszawa 1984]. Kult. Fiz. nr 5-6, s. 32-33.
109. *Sprawozdanie z działalności Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN w latach 1981-1984.* Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 111-114. (Wspólnie z Z. Krawczykiem).
110. *Tendencje w rozwoju motorycznym dzieci w wieku przedszkolnym.* Stud. Pedag. t. 48, s. 95-111. (Wspólnie z B. Sekitą).
111. *Uwarunkowanie poziomu sprawności fizycznej polskiej młodzieży szkolnej.* Wydaw. AWF, Warszawa, 124 [4] seria: Z Warsztatów Badawczych, [Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie]
112. *Wychowanie fizyczne w Polsce w latach osiemdziesiątych.* Kult. Fiz. nr 11-12, s. 4-8.

1986

113. *Der Einfluss verschiedener Faktoren auf die motorische Entwicklung der Kinder u. Jugendlichen in der Y R Polen.* W: *Ontogeneze lidske motoriky.* Red. K. Mekota, Praha, s. 130-141.
114. *Program badań naukowych w kulturze fizycznej w latach 1968-1990.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 111-114.
115. *Sprawność fizyczna polskiej młodzieży szkolnej oraz związane z nią dylematy współczesnego wychowania fizycznego.* W: *Motoryczność dzieci i młodzieży – aspekty teoretyczne oraz implikacje metodyczne: materiały z konferencji międzynarodowej.* Red. J. Raczek. AWF, Katowice, s. 235-248.

1987

116. *Co jest ważne w wychowaniu fizycznym?* [tł. z j. ang., autor N. J. Moolenijzer]. Kult. Fiz. nr 11-12, s. 29-31.
117. *Prace dyplomowe i magisterskie z wychowania fizycznego.* Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 3, s. 105-106.
118. *Rozwój ruchowy dzieci i młodzieży.* Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 9, s. 325-327.
119. *Sprawność fizyczna i metody jej oceny.* Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 10, s. 368-370.
120. *Węzłowe problemy motoryczności ludzkiej w ujęciu Zygmunta Gilewicza.* Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 30, s. 37-41.
121. *Właściwości motoryczne jako mierniki zdrowia.* W: *Ocena rozwoju dziecka w zdrowiu i chorobie.* Red. N. Wolański i R. Kozioł. Ossolineum, Wrocław, s. 91-107.
122. *Wychowanie fizyczne w szkole.* W: *II Kongres Naukowy Kultury Fizycznej – Materiały i dokumenty.* Red. Zbigniew Krawczyk, Andrzej Pac-Pomarnacki, Ryszard Przewęda. Wydaw. AWF, Warszawa, s. 166-172; [Przedruk fragmentu referatu]: Wychow. Fiz. Hig. Szkol. 1986, nr 6, s. 197-198.

1988

123. *Niektóre społeczne uwarunkowania rozwoju fizycznego i sprawności polskich dzieci.* W: *Rozwój sprawności i wydolności fizycznej dzieci i młodzieży: raporty z badań*, pod red. S. Pilicza. AWF, Warszawa, s. 36-58. (Współautor: J. Charzewski).
124. *Przyczyny i skutki niskiej sprawności fizycznej dzieci i młodzieży.* Wychow. Fiz. Hig. Szkol. nr 1, s. 15-17.
125. *Sesja Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 131-132.
126. *Sprawozdanie z działalności Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* (Współautor Z. Krawczyk.) Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 147-151.
127. *Szkoła a pozaszkolne formy kultury fizycznej.* Zesz. Nauk. AWF, Wrocław, nr 48, s. 63-71.
128. *Telewizja a wychowanie fizyczne dziecka.* Kult. Fiz. nr 9, s. 25-26. [Przedruk]: Wychow. Przedszk. 1989 nr 1, s. 13-16.
129. *Wychowanie fizyczne.* W: *Raport o kulturze fizycznej w Polsce.* KNOKF PAN, Warszawa, s. 51-70; [Przedruk fragmentów w. Raportu pt.]: *Stan wychowania fizycznego w Polsce.* Kult. Fiz. 1989, nr 7-8, s. 3-9.
130. *Zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 136-138.

1989

131. *Dorobek teorii wychowania fizycznego i wychowania zdrowotnego w warszawskiej AWF.* Rocz. Nauk., AWF, Warszawa, t. 32, s. 29-50.
132. *Kondycja fizyczna polskiej młodzieży i jej pokoleniowe przemiany.* W: Kongres Sportu Polskiego, Materiały Kongresowe. Instytut Sportu, Warszawa , s. 105-128.
133. *Plenarne zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport nr I, s. 167-170.
134. *Sesja Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport nr 1, s. 167-170.
135. *Troska o kondycję polskiej młodzieży.* W: *Materiały z konferencji naukowo-metodycznej nt. „Wychowanie fizyczne i sport dzieci i młodzieży"*, cz. I. AWF, Gdańsk.
136. *Z prac Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 151-156.

1990

137. *Plenarne zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 3, s. 123-125.
138. *Sprawność ruchowa i budowa ciała 9-12 letnich dzieci polskich a zużycie energii elektrycznej i właściwości demograficzne regionu.* Antropomotoryka nr 4, s. 3-28. (Współautorzy: N. Wolański, R. Trześniowski, H. Zaremba).
139. *Z prac Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 123-125.
140. *Zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 101-105.

1991

141. *Dylematy współczesnego wychowania fizycznego.* W: *Aspekty kultury fizycznej dzieci i młodzieży ze wschodnich regionów kraju: materiały z konferencji naukowej.* Red. J. Bergier i A. Wilczewski. AWF, Biała Podlaska, s. 7-23.
142. *EUROFIT.* Kult. Fiz. nr 1-2, s. 28-30. (Współautor W. Sikorski).
143. *Movement fitness and body build in 9-12 year old children. Carrelation with the consumption of electric power and demgraphic situation in Poland.* J. Hum. Ecol., vol. 2, no 1-2. Universidad Autonoma de Madrid (Spain), s. 121-142. (Współautorzy: N. Wolański, R. Trześniowski, H. Zaremba).
144. *O społecznych uwarunkowaniach sprawności fizycznej.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s. 314; [Przedruk]: Nauka Pol. 1992, nr 3, s. 47-57.

145. *Plenarne posiedzenie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 1, s. 133-135.
146. *Plenarne zebranie Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej PAN.* Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 89-92. (Razem z K. Hądzelkiem).
147. *Regression of body build and motor fitness in 7-19 year-old Polish youth on energy use and demographic properties of regions.* Stud. Hum. Ecol., vol.10, s. 207-219. (Współautorzy: N. Wolański, H. Zaremba, R. Trześniowski.)

1992

148. *Certain Social Determinants of Growth and Physical Fitness of Polish Children.* Scientific Yearbook, Academy of Physical Education in Warsaw, vol. 2, s. 121-151 (Współaut. J. Charzewski).
149. *Changes in the Physical Fitness of Polish Youth in the Past Decade.* Tel. Vychov. a Sport R. 2, nr 1, s. 12-15.
150. *Przemiany sprawności fizycznej młodzieży w Polsce.* Wychow. Fiz. Sport. nr 4, s, 3-16. (Współautor R. Trześniowski).
151. *Report on the Implementation of EUROFIT and other types of Tests in assessing physical fitness in Youth and Adult population in Poland. VIth European Research Seminar „The EUROFIT tests of physical fitness".* Izmir 26-30 June 1990. Council of Europe, s. 55-61. (Współautor W. Sikorski).
152. *Social stratification and physical fitness.* W: *Proceedings of 6th ICHPER Europe Congress „Physical Activity for Better Life Style in a New Europe,* Prague, Faculty of Physical Education and Sports, Charles University, s. 375-378.
153. *Wychowanie fizyczne w Polsce: raporty z badań CPBP 08. 16.* [Autorstwo rozdziałów: *Wprowadzenie,* s. 5-6; *Koncepcje, cele i efekty badań,* s. 7-19; *Zbiór ważniejszych wyników i wniosków,* s. 168-171]. Red. Nauk. R. Przewęda, AWF, Warszawa. (Z Warsztatów Badawczych).

1993

154. *Achievments of the Theory of Physical Education and Health Education in the Warsaw Academy of Physical Education.* Scientific Yearbook, Academy of Physical Education in Warsaw, vol. 3, s. 33-57.
155. *Culture, Economics, Demography and Genes in Motor Development of Man.* W: *New Perspectives in Anthropology.* MD Publications Pvt Ltd. New Delhi, Indie, s. 83-121. (Współautorzy: N. Wolański, A. Siniarska).
156. *The relation of Economic and Demographic Conditions to Body Build and Motor Fitness in Polish Youth.* W: *Proceedings of a Symposium, 13th*

International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences. Institut Danone, Mexico City, s. 63-71. (Współautor N. Wolański).

157. *Doktor honoris causa profesor Roman Trześniowski.* Kult. Fiz. nr 5-6, s. 4-5. [Przedruk]: *Doktorat honoris causa profesora Romana Trześniowskiego: przemówienie promotora – prof. dr hab. Ryszarda Przewędy.* Wychow. Fiz. Sport 1994 nr 4, s. 257-259. [Przedruk]: W: *Myśli i uwagi o wychowaniu fizycznym i sporcie.* Red. K. Zuchora. AWF, Warszawa 2000, s, 24-28.
158. *Drożność, spójność i nowoczesność wychowania fizycznego.* [Raport z badań CPBB 08. 16.] [Przedruk z monografii pt].: *Wychowanie fizyczne w Polsce.* Red. nauk. R. Przewęda; AWF, Warszawa.(Z Warsztatów Badawczych) [b.s.]. Rocz. Nauk. AWF, Warszawa, t. 34, s. 115-129.
159. *Is secular trend also present in the physical fitness of youth?* W: *The 1993 FIEP Congress: Physical Activity in the Lifecycle – Proceedings.* Wingate Institute, Israel, pp. 182-190.
160. *Przemiany sprawności fizycznej młodzieży w Polsce.* W: *Przeglądowa Konferencja Naukowa AWF -92.* AWF, Warszawa, s. 166-169.
161. *Skale punktowe do oceny sprawności fizycznej polskiej młodzieży: wartości wyników Testu Międzynarodowego, aktualne do 2000 r.* AWF, Warszawa, 64 s. Studia i Monografie AWF. (Współautorzy: S. Pilicz i R. Trześniowski).
162. *Sprawność fizyczna jako pozytywny miernik zdrowia i jej przemiany u polskiej młodzieży.* W: *Ku tożsamości pedagogiki kultury fizycznej.* Red. nauk. Z. Żukowska. PTNKF, Warszawa, s. 132-143.
163. *Środowiskowe uwarunkowania motoryczności człowieka.* W: *Motoryczność człowieka - jej struktura, zmienność i uwarunkowania.* Red. W. Osiński. Monografie, Podręczniki, Skrypty nr 310, AWF, Poznań, s. 161-174.

1994

164. *Die säkulare Akzeleration der körperlichen Leistungs-fähigkeit der Jugend.* W: *Zbornik z Mezdinarodnej Vedeckej Konferencie,* cc. 3, Prešov, s. 310-314.

1995

165. *Motoryczność w różnych fazach życia człowieka.* W: *Sport dla wszystkich, rekreacja dla każdego.* Cz 2. Red. H. Piotrowska, TKKF ZG, Warszawa, s. 17-31.
166. *Nauki o kulturze fizycznej w Polsce u progu XX wieku.* W: *Materiały z międzynarodowej konferencji pt. „Nauki o kulturze fizycznej wobec wyzwań współczesnej cywilizacji".* AWF, Katowice, s. 57-68.

167. *O osobniczym rozwoju człowieka* [Recenzja książki R. M. Maliny, C. Boucharda pt.: *Growth, maturation and physical activity*. Rawdon 1991]. Sport Wyczyn. nr 5-6, s. 79-82.
168. *O sprawności fizycznej polskich dzieci i młodzieży: rozmowa z prof. Ryszardem Przewędą, kierownikiem Katedry Teorii Wychowania Fizycznego w AWF w Warszawie*. Rozm. A. Pac-Pomarnacki. Sport Wyczyn. nr 5-6, s. 63-70.
169. *Physical Fitness in Polish Children and Youth*. W: *Proceedings of the International Conference of Physical Education and Sports of Children and Youth*. Wyd. Slovac Scientific Society for Physical Education and Sports [oraz] Faculty of Physical Education and Sports, Comenius University, Bratislava, s. 218 - 221.
170. *Środowiskowe modyfikatory wysokości ciała i sprawności fizycznej chłopców*. Wychow. Fiz. Sport. nr 3, s. 29-32. (Współautorzy: A. Pytel, H. Kołodziej, J. Charzewski).
171. *Teoria wychowania fizycznego Henryka Grabowskiego*. [Recenzja książki H. Grabowskiego pt.: *Teoria wychowania fizycznego: tezy wykładów, pytania pomocnicze i wskazówki bibliograficzne*. AWF, Kraków 1994, 159 s. Wyd. Skrypt. AWF nr 131]. Wychow. Fiz. Sport. nr 2, s. 89-91.

1996

172. *Physical Fitness in Polish Children and Adolescents*. W: *Current Research in Sports Sciences. An International Perspective*. Wyd. Plenum Press, New York and London, s. 275-282.
173. *Rodzinne uwarunkowania fizycznej sprawności dziecka*. W: *Kultura fizyczna a rodzina. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowo-metodycznej (...)*. Red. S. Arasymowicz, PTNKF AWF Warszawa i Instytut Wychowania Fizycznego, Warszawa, INWiS w Białej Podlaskiej, s. 141-149.
174. *Sprawność fizyczna polskiej młodzieży w świetle badań z roku 1989*. Wydaw. AWF, Warszawa. Studia i Monografie, Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, 122 s. (Wspólnie z R. Trześniowskim).
175. *Sprawność i wydolność fizyczna*. W: *Normy w pediatrii: biologiczne układy odniesienia*. Red. J. Kopczyńska-Sikorska. Biblioteka Pediatry nr 24, PZWL, Warszawa, s. 82-101.

1997

176. *Kondycja biologiczna poborowych z różnych warstw społecznych w 1995 roku*. Wychow. Fiz. Sport. nr 1-2, s. 75-80. (Współautorzy: Z. Welon i J. Charzewski).

177. *Sprawność i wydolność fizyczna jako pozytywne mierniki zdrowia.* W: *Współczesne potrzeby i możliwości pomiaru zdrowia. Krajowa konferencja naukowa.* Warszawa, s. 282-294; [Przedruk] W: *Myśli i uwagi o wychowaniu fizycznym i sporcie.* Red. K. Zuchora, AWF, Warszawa 2000, s. 330-339.
178. *Stan zdrowia polskiej młodzieży.* Wychow. Fiz. Sport. nr 1-2, s. 15-45.
179. *Zdrowotność oraz stan rozwoju i sprawności fizycznej polskiej młodzieży.* W: *System upowszechniania sportu. AWF,* Warszawa, s. 19-22; [Przedruk]: W: *System upowszechniania sportu: raport z badań,* oprac. przez J. Charzewskiego, H. Sozańskiego i Z. Ważnego. AWF, Warszawa 1998, s. 35-42.

1998

180. *Różnice społeczne sprawności fizycznej polskiej młodzieży.* W: *Społeczne kontrasty w stanie zdrowia Polaków.* AWF, Warszawa, s. 25-33.

1999

181. *Osiągnięcia profesora Tadeusza Ulatowskiego.* Wychow. Fiz. Zdrow. nr 2, s. 44-46.
182. *Promocja zdrowia przez wychowanie fizyczne.* W: *Promocja zdrowia.* Pr. zbior. pod red. J. B. Karskiego. Ignis, Warszawa, s. 195-210.
183. *Testowanie sprawności fizycznej jako element promocji zdrowia.* W: *Aktywność fizyczna: drugie Warsztaty Antropologiczne.* AWF, Warszawa, s. 39-47; [Przedruk] W: *Auksologia a promocja zdrowia,* pod red. A. Jopkiewicza, t. 2. KTN, Kielce, 2000, s. 325-336.
184. *Zdrowie i sprawność motoryczna w kulturze fizycznej dzieci i młodzieży.* W: *Zdrowie i sprawność motoryczna w kulturze fizycznej dzieci i młodzieży.* Red. M. Zasada, WSP, Bydgoszcz, s. 9-23.

2000

185. *Generation changes of physical fitness in Polish children and youth during the last two decades.* W: *Materiały Międzynarodowego Kongresu „Anthropology 2000".* Scripta Period. vol. 3, no 3, Mes. Rev. pp. 99-108; [Przedruk w j. pol.] *Pokoleniowe zmiany sprawności fizycznej młodzieży w ostatnim dwudziestoleciu.* Scripta Period.2000, vol. 3, no 2, Supl. 112000, pp. 32-41.
186. *Władysław Leon Osmolski. W: Słownik biograficzny pracowników CIWF i AWF,* t. 1, Wyd. AWF, Warszawa, s. 97-100.
187. *Wspomnienie o Zygmuncie Gilewiczu.* Kult. Fiz. nr 3-4, s. 3-7. [Przedruk]: W: *Ludzie wychowania fizycznego i sportu.* Red. T. Ulatowski. Biblioteka PTNKF tom 9, cz. 1, Warszawa.

188. *Zygmunt Gilewicz (1880-1960)*. W: *Słownik biograficzny pracowników CIWF i AWF*, t. 1., Wyd. AWF, Warszawa, s. 32-35.

2001

189. *Constructing growth reference curves*. Papers of Anthropology no 10, Univ. of Tartu, pp. 268-279. (Współautorzy: R. Stupnicki i K. Milde).
190. *Rozwój motoryczny*. W: *Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*. [Podręcznik Uniw. Warszawskiego], Wyd. Żak, Warszawa, s. 122-140.
191. *Wykład inauguracyjny w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie*. Kult. Fiz. nr 11-12, s. 1-3.

WYKAZ SKRÓTÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW ZWARTYCH

Bad. Oświat. – Badania Oświatowe
Biul. Polskiego Komitetu UNESCO – Biuletyn Polskiego Komitetu UNESCO
Biul. TKKF. – Biuletyn TKKF
Bull. F. I. E. P. – Bulletin de la Federation Internationale d'Education Physique
Intern. Rev. Sport Sociol. – International Review of Sport Sociology
J. Hum. Ecol. – Journal of Human Ecology
Kult. Fiz. – Kultura Fizyczna
Lekkoatl. – Lekkoatletyka
Nauka Pol. – Nauka Polska
Nowa Szk. – Nowa Szkoła
Ośw. Wychow. – Oświata i Wychowanie
Rev. Educ. Phys – Revue de l'Education Physique
Rocz. Nauk. – Rocznik Naukowy
Scripta Period., Med. Rev. – Scripta Periodica, Medical Review
Sport Wyczyn. – Sport Wyczynowy
Sport. Rub. – Sport za Rubieżom
Stud. Hum. Ecol. – Studies in Human Ecology
Stud. Pedag. – Studia Pedagogiczne
Tel. Vychov. Sport – Telesna Vychova a Sport
Theor. Prax. Körperkult. – Theorie und Praxis der Körperkultur
Tren. Misl – Treniorska Misl
Wychow. Fiz. Hig. Szkol. – Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna
Wychow. Fiz. Sport. – Wychowanie Fizyczne i Sport
Wychow. Fiz. Szk. – Wychowanie Fizyczne w Szkole
Wychow. Przedszk. – Wychowanie w Przedszkolu
Zesz. Nauk. – Zeszyty Naukowe
Zesz. Nauk. Metod. – Zeszyty Naukowo-Metodyczne

Oprac. *Elżbieta Budkiewicz*

Dostojny Doktorant, Rektorzy siostrzanych i krakowskich uczelni i Wysoki Senat na scenie auli w trakcie uroczystości

Wystąpienie Promotora Profesora Henryka Grabowskiego

Gratulacje Jego Magnificencji Rektora Profesora Mariana Bukowca

SPIS TREŚCI